

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Dobrovolníci a občanská společnost

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kružíková, Ph.D.

Autorka: Ing. Renata Vohlídalová

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury, a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 18. května 2007

Děkuji Mgr. Janě Kružíkové, Ph.D., za odborné vedení této práce. Dále děkuji předsedkyni Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených Ing. Mgr. Seville Kačenové za svolení použít údaje o této organizaci. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat koordinátorce dobrovolnické služby Daniele Jeníčkové za poskytnutí cenných údajů a za zprostředkování kontaktu s dobrovolníky.

Obsah

1. Úvod	1
2. Literární rešerše	3
2.1 Dobročinnost	3
2.2 Historie dobročinnosti	3
2.2.1 Starověk	3
2.2.2 Středověk	4
2.2.3 Novověk	4
2.2.4 Historie dobročinnosti na našem území	5
2.3 Dobrovolnictví	7
2.3.1 Definice dobrovolnictví	7
2.3.2 Dobrovolnictví ve světě	9
2.3.3 Dobrovolnictví v České republice	11
2.3.4 Zákon o dobrovolnické službě	13
2.4 Občanská společnost	15
2.4.1 Občanská společnost a dobrovolnictví	17
2.4.2 Občanská společnost v České republice	18
2.5 Motivace	20
2.5.1 Motivace k dobrovolnictví a k občanské angažovanosti obecně	21
2.5.2 Teorie o původu morálky a altruismu	25
2.5.3 Druhy altruismu	27
2.5.4 Etika	28
2.6 Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených	30
2.6.1 Specifika práce s lidmi se zdravotním postižením	32
3. Metodika	34
3.1 Vymezení zkoumaného souboru	34
3.2 Sběr a zpracování dat	34
4. Výsledky	35

4.1	Identifikace zkoumaných souborů	35
4.2	Motivace dobrovolníků a zájemců o dobrovolnictví	42
4.3	Přínos dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky	45
4.4	Negativní stránky dobrovolnické činnosti	47
4.5	Důvody ukončení dobrovolnické činnosti	49
4.6	Hodnotová orientace dobrovolníků	50
5.	Závěr	52
6.	Přehled použité literatury	54
7.	Přílohy	59

1. Úvod

Dobrovolnictví je nesmírně zajímavý jev, který na našem území nabyl na významu zejména po roce 1989 v souvislosti s utvářením občanské společnosti. Skutečně dobrovolná, nikým nenařizovaná činnost je pro naši společnost novinkou a vzbuzuje řadu otázek, např. proč to ti lidé dělají, když by svého volného času mohli využít buď k vydělávání peněz nebo k odpočinku, k čemu je to dobré, zda by neměli dané aktivity zajišťovat spíše placení zaměstnanci apod. Chtěla bych se pokusit na některé z těchto otázek odpovědět.

Cílem této práce je popis historických, filosofických a sociálních souvislostí dané problematiky a vymezení pohnutek, které k dobrovolnictví vedou. V teoretické části se nejprve snažím zasadit dobrovolnictví a dobročinnost jako takovou do širšího rámce. Poté se věnuji dobrovolnictví v České republice a to zejména s ohledem na zákon o dobrovolnické službě, který platí od 1. ledna 2003. Dále definuji občanskou společnost a její fungování u nás. Následuje kapitola věnovaná motivaci, především motivaci k dobrovolné činnosti, a úvahám vědců a filosofů o pramenech altruistického jednání. Teoretickou část práce uzavírá několik řádek o občanském sdružení, které se koordinací dobrovolnické služby zabývá a od jehož dobrovolníků a zájemců o dobrovolnictví jsem čerpala údaje pro praktickou část.

Praktická část obsahuje popis zvolené metody a výsledky výzkumu provedeného mezi dobrovolníky a zájemci o tuto činnost. Využila jsem především dotazníky, které vyplňovali zájemci o dobrovolnictví při náboru prováděném výše zmíněným občanským sdružením. Takto získané výsledky jsem doplnila údaji z dotazníků předkládaných již pracujícím dobrovolníkům a údaji z rozhovorů s nimi. Vše shrnuji v závěru.

Pro mnohé dobrovolníky představuje dobrovolná činnost vítaný zdroj nových znalostí a zkušeností, které mohou později využít i na trhu práce. Podstatnější ale zpravidla bývá pocit seberealizace a uspokojení z užitečné práce – smysluplných aktivit současná technická společnost příliš nenabízí.

Nepopíratelná je ekonomická výhoda, kterou dobrovolnictví přináší celé společnosti. Dobrovolníci zdarma pomáhají všude tam, kde profesionálové nestačí: jezdí na tábory s dětmi se zdravotním postižením, opravují památky, sází stromy, chodí do domů důchodců povídat si se staršími lidmi, organizují petiční akce, sbírají peníze na humanitární účely, připravují

zábavné programy pro děti v nemocnicích, vykonávají osobní asistenci a tisíce dalších činností. Šetří tak finanční prostředky a zpravidla také významně zlepšují kvalitu poskytovaných služeb.

Vedle tohoto finančního efektu je zde ale ještě jeden, neméně významný faktor – dobrovolníci udržují vědomí společné odpovědnosti, vytváří nové sociální sítě a posilují tak sociální soudržnost. Rozvíjením nejrůznějších aktivit a účastí na veřejném životě dobrovolníci utvářejí skutečně demokratickou, otevřenou občanskou společnost. O důvod víc, proč věnovat dobrovolnictví náležitou pozornost.

2. Literární rešerše

2.1 Dobročinnost

Slovník antropologie občanské společnosti říká, že dobročinnost (filantropie) je láska k bližnímu projevená činem.¹ Římský filosof Seneca v 1. století n. l. napsal, že dobrodiní je laskavé jednání působící radost a pociťující radost v tom, co člověk činí ochotně a ze spontánního sklonu. Nezáleží na tom, co se dělá nebo co se dává, ale s jakým úmyslem, neboť dobrodiní spočívá v úmyslu toho, kdo něco dává nebo dělá. Dobrodiním není ani zlato, ani stříbro, ani nic jiného, ale dárcova dobrá vůle. Je vlastností velkého a ušlechtilého ducha nejít za užitek z dobrodiní, ale za dobrodiním samým a i po setkání s mnoha špatnými znovu hledat někoho dobrého.²

J. Tošner a O. Sozanská považují dobročinnost za jednu z občanských ctností, která má v naší západní kultuře své kořeny v křesťanské a ještě hlouběji židovské morálce. Můžeme ji rozdělit na **dárcovství**, tedy poskytování peněžitých či nepeněžitých darů buď přímo potřebným občanům, nebo na veřejně prospěšné účely, a na **dobrovolnictví**, kam spadá jak dobrovolnictví veřejně prospěšné, tak i dobrovolnictví vzájemně prospěšné a občanská výpomoc.³

2.2 Historie dobročinnosti

2.2.1 Starověk

V lovecko-sběračských společnostech byla podpora lidem v nouzi poskytována výlučně v rámci rodiny a rodového společenství. Zájem na přežití skupiny však měl přednost před zájmy individuálními. Teprve zemědělství a vznik městských států vytvořily podmínky pro státní zásahy do osudu lidí, kteří se nebyli schopni sami uživit. Již od dávného starověku jsou doloženy příklady sociálního zaopatřování: penze poskytované vysloužilým vojákům (Babylon), penze sirotkům po vojácích a finanční dávky na nákup jídla osobám žijícím pod úrovní životního minima (Řecko), bezplatné jídlo, volné vstupné do divadel pro městskou chudinu, skupiny klientů vyživovaných boháči nebo instituce podpůrných řemeslnických spolků (Řím).⁴

Výrazný zvrat v chápání potřeby pomoci svým soukmenovcům představoval **judaismus**. Judaismus přinesl téma „Boží lásky“, kterou má její příjemce, člověk, povinnost předávat dál. Milování mají být všichni bližní, zvláště ti, kteří se ocitli v nouzi. Ve starověkém Izraeli měl

¹ DOHNALOVÁ, M. – MALINA, J.: *Slovník antropologie občanské společnosti*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, s. 166.

² SENECA, L. A.: *O dobrodiních*, přeložil V. Bahník, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992, s. 19 – 26.

³ TOŠNER, J. – SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, s. 36.

⁴ MATOUŠEK, O., a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, s. 83 – 84.

chudý člověk na pomoc dokonce právní nárok. Ve středověku židovské obce přebíraly péči o osamělé, chudé, nemocné, staraly se o živobytí nemajetných studentů a učenců, zajišťovaly vybavení chudých nevěst, pečovaly o sirotky a staraly se o vykoupení Židů, kteří upadli do zajetí.

Důraz na Boží lásku převzalo z judaismu **křesťanství** a rozšířilo ji na všechny lidi bez rozdílu, nejen pravověrné Židy. Křesťanství je sociální náboženství, neboť není orientováno pouze na vztah jednotlivého člověka k vyšší moci, ale snaží se i o zlepšení mezilidských vztahů a podmínek života společenství. Křesťanská láska přitom preferuje handicapované.⁵

2.2.2 Středověk

Soustavnější charitativní aktivity byly ve středověku záležitostí **církvě**, která si pro ně vytvořila více nebo méně specializované instituce. Některé řády se na konci středověku i později přímo specializovaly na pomoc chudým a handicapovaným lidem.

Poutem zajišťujícím středověkého člověka proti životním nejistotám byla mj. rodina. Podporou rodiny si ale méně mohl být jist člověk tělesně či mentálně postižený, neboť postižení bylo často interpretováno jako nepřízeň Boha a opravňovalo vyhnání. Středověké církevní instituce poskytovaly handicapovaným lidem podporu jen na omezenou dobu, takže hlavním zdrojem obživy těchto vyloučených lidí byla žebrota.⁶

2.2.3 Novověk

Výraznou roli hrály na začátku novověku **cechy**. Jednou z jejich úloh bylo podporování svých členů, kteří se dostali do nesnází.

Od 17. století se evropské státy přestaly spokojovat s nesystematickou charitativní činností církve a začínaly zavádět všeobecně platné regulativy pro zacházení s nemajetnými a nějak handicapovanými. První státní institucí byly tzv. **špitály** – zařízení starající se jak o nemocné, tak i o chudé a zdravotně postižené lidi. Podmínky v těchto špitálech však byly velice tvrdé.

Nástup industriálního kapitalismu v 19. století do značné míry zvětšil společenské rozdíly a zapříčinil vznik velkých skupin chudých a zoufalých lidí. Jak křesťanský soucit s chudými, tak i obavy z revolučních výbuchů vyvolaly vlnu charitativních aktivit, jejichž nositeli byli příslušníci vyšších a středních vrstev, ve většině případů to byly ženy.

⁵ Tamt., s. 28 – 36.

⁶ Tamt., s. 88 – 92.

Na konci 19. století vznikla v průmyslových zemích Evropy a v USA sociální práce jako samostatná profesní specializace. Zároveň se ustavovaly **státní systémy sociálního zabezpečení**. Tyto systémy zprvu nepočítaly s tím, že by jich využívalo větší množství lidí; služby a dávky byly původně adresovány jen těm nejnuznějším. Nicméně na přelomu 19. a 20. století začaly některé politické strany a nevládní organizace prosazovat zavedení plošných podpor handicapovaným. Tento trend se prakticky prosadil až v době mezi první a druhou světovou válkou.

Po druhé světové válce evropské státy bohatnou a sílí všeobecný pocit, že by na tomto bohatství měli mít účast všichni. V sedmdesátých letech začal boom **dobrovolnických organizací**, a to i necírkevních. Nejbouřlivěji se rozvíjejí v USA, kde má občanská svépomoc dlouhou tradici. Zároveň se šíří **hnutí svépomocných skupin**. Tyto skupiny jsou stejně jako skupiny dobrovolnické projevem rostoucího občanského sebevědomí a reakcí na nedokonalé nebo úplně chybějící služby profesionální⁷.

2.2.4 Historie dobročinnosti na našem území

Jak uvádí Pavol Frič v publikaci *Neziskový sektor v ČR*, kořeny dobročinnosti na našem území sahají k samotným začátkům českých dějin a jsou neodmyslitelně svázány s působením **křesťanské filosofie**. Charitativní péče se týkala především péče o chudé, o sirotky, staré lidi a zdravotně postižené osoby.⁸

Katolická církev o své výsadní postavení v oblasti péče o chudé přišla koncem osmnáctého století v důsledku osvícenských reforem císaře Josefa II. Mnoho klášterů bylo zrušeno a namísto nich byly vybudovány špitály, sirotčince, věznice, chudobince a jiná státem kontrolovaná zařízení pro handicapované lidi.⁹

V době národního obrození se soukromá aktivita ve velké míře orientovala na podporu vědy, vzdělání a kultury. Obecně humanitární cíle se často mísily s podporou zájmů národních. I v této sféře byly ale většinou soukromé prostředky doplňovány tím či oním způsobem podporou státu.¹⁰

Za první republiky byla sociální péče zajišťována kombinací veřejnoprávních a soukromoprávních institucí. Těmi soukromoprávními byly jak církve, tak i na církvích nezávislé dobrovolnické organizace.¹¹ Zaměřovaly se především na sociální problémy (podpora válečných

⁷ Tamt., s. 93 – 107.

⁸ FRIČ, P. – GOULLI, R. a kol.: *Neziskový sektor v ČR. Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 17.

⁹ MATOUŠEK, O., a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, s. 97 – 152.

¹⁰ FRIČ, P. – GOULLI, R. a kol.: *Neziskový sektor v ČR. Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 39.

¹¹ MATOUŠEK, O., a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, s. 97 – 152.

invalidů, sirotků a vdov, problémy vyplývající ze světové hospodářské krize), ochranu veřejného zdraví, ochranu dětí a mládeže, dále na osvětovou činnost, vzdělávání a kulturu.

Za druhé světové války okupační režim mnohé neziskové organizace zrušil, ostatní byly reorganizovány na přísně centralizované, hierarchické instituce sloužící státní moci.¹² Po druhé světové válce se sociální soustava Československa zprvu vyvíjela pod vlivem sociální politiky v západoevropských zemích, po roce 1948 byl však převzat model centrálního plánování sociální politiky a sociální péče ze Sovětského svazu. Veškeré výrobní prostředky byly znárodněny, přičemž vedení státu předpokládalo, že se tímto způsobem odstraní nezaměstnanost, chudoba, třídní rozdíly a sociální problémy je provázející. Stát převzal sociální ochranu a sociální zabezpečení veškerého obyvatelstva.¹³ Sdružování občanů bylo znovu omezeno na centrálně řízené masové organizace. Majetek spolků a církevních organizací byl zkonfiskován a jednotlivé organizace byly sloučeny do zastřešujících organizací Národní fronty.¹⁴

Stanislovas Juknevičius a Aida Savicka uvádí, že v socialistických zemích existovaly dva druhy dobrovolných sdružení: „skutečně dobrovolná“ sdružení, která ve většině případů stála v opozici proti režimu (náboženská sdružení, politický underground, ekologická hnutí apod.), a „kvazidobrovolná“ sdružení, která byla kontrolována státem (např. profesní organizace).¹⁵

Po roce 1989 přinesla změněná společenská situace sociální problémy jako je prostituce, bezdomovectví, migrace uprchlíků přes naše území na západ, nezaměstnanost, do popředí se dostaly otázky související s postavením menšin apod. Hlavními trendy se v devadesátých letech staly snahy o deinstitucionalizaci sociálních služeb, tj. vytváření alternativ k tradiční, většinou ústavní péči, a masivní nástup nestátních organizací. Novinkou byly i neprofesionální sociální služby poskytované dobrovolníky. Vznikly tisíce nevládních organizací, které se zaměřují na sociální a zdravotní problémy.¹⁶

2.3 Dobrovolnictví

2.3.1 Definice dobrovolnictví

¹² FRIČ, P. – GOULLI, R. a kol.: *Neziskový sektor v ČR. Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 19 a 43.

¹³ MATOUŠEK, O., a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, s. 97 – 152.

¹⁴ FRIČ, P. – GOULLI, R. a kol.: *Neziskový sektor v ČR. Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 19.

¹⁵ JUKNEVIČIUS, S. – SAVICKA, A.: „Volunteering in Postcommunist Countries“ in DEKKER, P. – HALMAN, L., eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 132.

¹⁶ MATOUŠEK, O., a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, s. 97 – 152.

Jak potvrzují Paul Dekker a Loek Halman ve sborníku *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, definic dobrovolnictví lze v literatuře najít velké množství. Obvykle mají tyto tři nebo čtyři společné prvky: dobrovolnictví je **nepovinné**, je prováděno **ve prospěch druhých** (společnosti jako celek nebo určité organizace) a je **neplacené**; méně často se uvádí i požadavek, aby bylo provozováno v nějakém organizačním rámci. Některé definice jsou přísnější a požadují, aby výsledkem dobrovolnické činnosti bylo „veřejné blaho“, což vylučuje dobrovolnictví ve prospěch organizace nebo skupiny, kam dobrovolník sám náleží. Někdy se objevují i další požadavky, jako například to, aby dobrovolnické aktivity nesouvisely s dobrovolníkovou placenou prací.

Jak ale Dekker a Halman podotýkají, ani požadavek, aby šlo o práci vykonávanou dobrovolně, ani požadavek, aby se jednalo o práci neplacenou, nejsou absolutní. Že jde o práci nepovinnou, lze pochybovat např. u studentů, kteří za ni získávají kredity nebo kteří ji potřebují kvůli získání pracovních zkušeností. Obdobně je tomu u nároku práce zdarma – od náhrady výdajů a přijímání drobných děkovných dáreků je jen malý krůček k akceptaci platu, jež je nižší, než by byl plat tržní; řešením by byla změna definice od „práce zdarma“ k „práci, která není primárně vykonávána kvůli finančnímu zisku“.¹⁷

Ve stejném sborníku uvádí Virginia A. Hodgkinson čtyři typy dobrovolnické činnosti. Jsou to: 1) vzájemná pomoc (sem patří svépomocné skupiny, jako jsou např. Anonymní alkoholici), 2) filantropie, služba ostatním nebo komunitě jako celku, 3) agitace a advokacie (hájení zájmů životního prostředí, úsilí o změnu zákonů apod.), 4) občanská angažovanost (účast v místních samosprávách, členství v různých komisích apod.).¹⁸

J. Tošner a O. Sozanská navrhuje tuto definici dobrovolnictví: „Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti.“¹⁹ Dále rozlišují tři druhy dobrovolnictví: občanskou výpomoc, dobrovolnictví vzájemně prospěšné a dobrovolnictví veřejně prospěšné.

Za **občanskou (sousedskou) výpomoc** autoři považují dobrovolnou činnost zaměřenou převážně na rodinu, příbuzenstvo a sousedy. **Dobrovolnictví vzájemně prospěšné** je dobrovolnictví probíhající v rámci vlastní komunity v obci, okolo fary, sportovního klubu apod. Naproti tomu **veřejně prospěšné dobrovolnictví** je orientováno na prospěch jiných lidí, než

¹⁷ DEKKER, P. – HALMAN, L.: „Volunteering and Values“ in DEKKER, P. – HALMAN, L. , eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 1 – 2.

¹⁸ HODGKINSON, V. A.: „Volunteering in Global Perspective“ in DEKKER, P. – HALMAN, L. , eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 38.

¹⁹ TOŠNER, J. – SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, s. 35.

jsou členové vlastní komunity, a partnerem dobrovolníka je obvykle organizace, která mu nabídne příležitost k dobrovolné činnosti. Místem uplatnění pro veřejně prospěšné dobrovolnictví jsou často nestátní neziskové organizace. V praxi se ovšem zmiňované druhy dobrovolnictví mohou mísit.

Tošner a Sozanská také rozlišují mezi slovy „dobrovolný“ a „dobrovolnický“ – za dobrovolnickou činnost označují aktivity spojené s organizací dobrovolnictví, kdežto za činnost dobrovolnou vlastní výkon dobrovolné pomoci. Pak je tedy **dobrovolnickou organizací** ta, která se zabývá převážně organizací dobrovolné činnosti, jako jsou dobrovolnická centra a další organizace zajišťující dobrovolnou službu (Česká národní agentura Mládež, INEX, VOLONTÉ a další), kdežto **organizací dobrovolnou** je ta, jejíž činnost je postavena na dobrovolnících (Hnutí DUHA, YMCA, Skaut, Sokol...).²⁰

Co konkrétně mohou dobrovolníci dělat? Dobrovolníci „připravují jídlo pro bezdomovce, navštěvují nemocné, vyučují děti, pomáhají uprchlíkům, nabízí pomoc v nemocnicích, starají se o zneužívané ženy a děti a radí jim, zajišťují péči a různé aktivity pro starší lidi. Podporují umění, zajišťují rekreační aktivity, pracují jako obhájci v právních procesech, sledují činnost vlády a obchodních organizací, poskytují osobní asistenci, sbírají peníze pro různé organizace a na různé účely a zakládají nové organizace zaměřené na nové potřeby.“²¹

2.3.2 Dobrovolnictví ve světě

Podle průzkumu European Values Study/World Values Study (EVS/WVS) provedeného v letech 1999 – 2002 se nějaké formě dobrovolné činnosti věnuje ve Spojených státech 66 % dospělého obyvatelstva a v Kanadě 47 %. V západní Evropě kolísá míra zapojení do dobrovolných aktivit od pouhých 12 % v Portugalsku k 54 % ve Švédsku: v Německu to je 15 % na území bývalého východního Německa a 21 % na území bývalého západního Německa, ve Francii 23 %, v Rakousku 28 %, v Nizozemí 31 %, ve Finsku 37 % a v Británii 43 % dospělé populace. Ve východní Evropě jsou tato čísla mnohem nižší: v Rusku 7 %, v Srbsku 10 %, v Polsku 12 %, v Rumunsku 14 %, v Bělorusku 18 %, v Chorvatsku 23 %, v Slovinsku 25 %, v České republice 30 % a na Slovensku to je nejvíce, celých 49 % dospělé populace.²² Virginia

²⁰ Tamt., s. 36 – 37.

²¹ HODGKINSON, V. A.: „Volunteering in Global Perspective“ in DEKKER, P. – HALMAN, L. , eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 41.

²² V tomto výzkumu byla použita definice dobrovolnictví jako „práce vykonávané dobrovolně a zdarma“; do takto široce postavené definice lze zahrnout i občanskou výpomoc a dobrovolnictví vzájemně prospěšné, zřejmě proto jsou zmiňovaná čísla tak vysoká.

Hodgkinson říká, že důvod, proč je mezi zeměmi východního bloku takový rozdíl, spočívá v jejich odlišné minulosti: Česká republika a Slovensko byly v době před 2. světovou válkou úzce provázané se zbytkem Evropy a s evropskou tradicí občanské angažovanosti a filantropie.²³

Ve **Spojených státech** je nezištná činnost pro druhé považována za samozřejmou. Když do Ameriky přijeli první osadníci, vybudovali společnost založenou na dohodách uzavřených mezi svobodnými a rovnými lidmi. Komunita vzájemně se podporujících občanů existovala dříve než ústřední vláda. V dalších staletích občanské iniciativy bojovaly za zrušení otroctví, za volební právo pro všechny, prováděly charitativní a osvětovou činnost. Dobrovolnictví zde tvoří přirozenou součást života.

Na rozdíl od americké tradice se evropská dobrovolnická tradice odvíjí od práce církevních charitativních organizací a rozmachu spolkových hnutí v době rozvoje průmyslové výroby. V **Německu** působí dobrovolníci při integraci přistěhovalců a při budování mezinárodních vazeb na evropské i světové úrovni, velká pozornost je věnována práci s mládeží. Největším „zaměstnavatelem“ dobrovolníků v Německu zůstává i nadále tradiční síť charit.

Ve **Velké Británii** patří charitativní činnost a vzájemná pomoc lidí v odlehlých oblastech venkova k tradičnímu stylu života. Britové kladou důraz na soběstačnost občanů a komunit a ve státní péči ponechávají jen ty oblasti, kde je to nutné. Vláda ale podporuje dobrovolnictví celou řadou svých aktivit, důraz je kladen zejména na propagaci dobrovolnictví mezi mládeží.

Nizozemsko je zemí s rozvinutým smyslem pro vzájemnou pomoc. I když byl v průběhu šedesátých let 20. století systém spolků, zejména církevních, nahrazován intervencí sociálního státu, již o deset let později začaly skupiny občanů zakládat vlastní svépomocné programy. Vznikly nové druhy dobrovolnictví, jako např. pomoc bezdomovcům a pomoc lidem infikovaným HIV.²⁴

Z mezinárodních organizací je zapotřebí zmínit alespoň dvě: Mezinárodní asociaci pro dobrovolnické úsilí IAVE (International Association for Volunteer Effort) a dobrovolnickou iniciativu OSN nazvanou United Nations Volunteers.

Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí IAVE je mezinárodní nevládní organizace, která celosvětově podporuje a propaguje dobrovolnictví. Jejími členy jsou organizace a jednotlivci v osmdesáti zemích světa. IAVE byla

²³ HODGKINSON, V. A.: „Volunteering in Global Perspective“ in DEKKER, P. – HALMAN, L. , eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 38 – 41.

²⁴ TOŠNER, J. – SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, s. 24 – 29.

založena roku 1970 malou skupinou žen z celého světa, které sdílely společnou vizi, že dobrovolníci mohou přispět k řešení humanitárních a sociálních problémů a stavět most porozumění mezi lidmi všech národů a způsobů života.²⁵

Dobrovolnický program OSN – United Nations Volunteers (UNV) je ústředním bodem podpory a spojování dobrovolníků pro účinný rozvoj. Tento program je strategickým zdrojem znalostí a informací o roli a přínosu dobrovolnictví a o užitečnosti občanské angažovanosti v rozvojových programech. United Nations Volunteers byli založeni Valným shromážděním OSN v roce 1970. Jejich sídlem je Bonn, aktivně pracují ve více než 140 zemích světa. Své zastoupení mají díky kancelářím United Nations Development Programme (UNDP, Rozvojový program OSN) po celém světě.²⁶

2.3.3 Dobrovolnictví v České republice

Zdá se, že objem dobrovolnické činnosti v České republice není ani zdaleka zanedbatelný. Tereza Vajdová cituje výsledky průzkumu nazvaného „Občanská společnost 2004“, podle něhož se plných 32 % občanů v předchozích dvanácti měsících věnovalo dobrovolnické práci (a na dokreslení uveďme, že 47 % lidí darovalo některé organizaci občanské společnosti finanční částku nebo věcný dar).²⁷ I Jiří Tošner v brožurce *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace* tvrdí, že především chybí dostatek dobře připravených míst pro dobrovolníky v organizacích, kdežto lidí, kteří chtějí jako dobrovolníci pomáhat, začíná přibývat a je jich poměrně hodně.²⁸

Pavol Frič v publikaci *Aktivity a potřeby neziskových organizací v ČR* popisuje výsledky výzkumu provedeného na přelomu let 1997 a 1998 Institutem sociologických studií FSV UK, podle nichž plných 89 % neziskových organizací využívá v nějaké míře práce dobrovolníků. To v praxi vede k tomu, že služby neziskových organizací jsou levnější a efektivnější než u adekvátních státních nebo privátních ziskových organizací. Nejčastěji na dobrovolnou práci spoléhají neziskové organizace působící v oblasti rekreace a sportu (96 %), ekologie (96 %) a sociálních služeb (95 %), nejméně organizace kulturní (78 %). Počet dobrovolníků je významně vyšší v oblastech rekreace, sportu a ekologie, v organizacích vzniklých po roce 1990,

²⁵ International Association for Volunteer Effort IAVE: *About IAVE* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: <http://www.iave.org/about.html>

²⁶ United Nations Volunteers: *Who we are* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: <http://www.unv.org/who-we-are.html>

²⁷ VAJDOVÁ, T.: *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje. Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, s. 28 – 29.

²⁸ TOŠNER, J.: „Úvod“ in: TOŠNER, J., ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA - Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 6.

v organizacích, které se nesnaží mobilizovat veřejnost, a v organizacích majících více než 500 členů.²⁹

Co dobrovolnictví současné české společnosti přináší? V knížce *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice* Frič na tuto otázku odpovídá shrnutím společenských a individuálních přínosů dobrovolné práce. **Z hlediska společenského** je přínosem dobrovolnictví skutečnost, že šetří finanční prostředky a vede k rozšíření a zkvalitnění služeb organizací. Dobrovolníci jsou naprosto nepostradatelní pro zajištění nepravidelných nárazových akcí, neboť je vyloučené, aby organizace zaměstnávala za tímto účelem další pracovníky, pro které by v jiných obdobích roku neměla práci. Dobrovolníci také často zvyšují sociální kapitál organizace tím, že jí poskytují vysoce profesní a expertní služby (např. právní konzultace, správa počítačové sítě) a zprostředkovávají kontakty s dalšími osobami. Dochází k propojování různých neformálních vazeb a k mobilizaci sociálního potenciálu.

Z individuálního hlediska přináší dobrovolnictví především osobní satisfakci. Dobrovolníci zdůrazňují svůj pocit prospěšnosti, smysluplnosti, seberealizace, kreativity a naplnění. Dobrovolnictví tak hraje důležitou psychologickou roli. V některých případech představuje dobrovolná činnost dokonce způsob, jak se vyrovnat s vlastním problémem a jak jej překonat. Především mladým lidem umožňuje zapojení se do dobrovolné práce smysluplné trávení volného času a získání neocenitelných zkušeností. Pro studenty škol představuje dobrovolná činnost důležitou možnost pro ověření si teoretických poznatků v praxi a rozšíření vědomostí z určitého oboru. V neposlední řadě nabízí dobrovolnictví také novou sociální identitu, jež je společensky ceněna.³⁰

J. Tošner říká, že tam, kde již dobrovolníci nějakou dobu působí, není pochyb o jejich přínosu. Do funkční organizace přinášejí dobrovolníci uvolnění, dobrou náladu a nové nápady. Netvoří peníze, ale zvyšují hodnotu organizace.³¹

Snad největší zásluhu o propagaci dobrovolnictví v České republice má **Hestia – Národní dobrovolnické centrum**. V současné době toto centrum realizuje aktivity pro profesionály z oblasti dobrovolnictví a neziskového sektoru, firmám nabízí aktivity podporující sociální odpovědnost firem a dobré vztahy podnikatelského sektoru s místní komunitou, studentům a veřejnosti nabízí knihovnu s unikátní literaturou o problematice dobrovolnictví.

²⁹ FRIČ, P.: *Aktivity a potřeby neziskových organizací v ČR. Výsledky kvantitativního sociologického šetření*, Praha: Agnes – Agentura rozvoje neziskového sektoru a ICN – Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací, 1998, s. 13.

³⁰ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 113 – 114.

³¹ TOŠNER, J.: „Úvod“ in: TOŠNER, J., ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 7.

Hestia také spolupracuje na rozvoji dobrovolnictví se státní správou a samosprávou, dobrovolnickými centry a dalšími partnery v ČR i v zahraničí. V rámci šíření dobrého jména dobrovolnictví Hestia iniciovala udělování ceny pro nejlepší dobrovolníky Křesadlo a je spolupořadatelem konference o dobrovolnictví v Kroměříži. Kromě toho rozvíjí Hestia i vlastní projekty: program Pět P, projekty Dobrovolníci v nemocnicích, Dobrovolnictví nezaměstnaných a Rozvoj občanských čtností, program Evropské dobrovolnické služby a program Make a Connection - Připoj se.³²

2.3.4 Zákon o dobrovolnické službě

Od 1. ledna 2003 platí v České republice **Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)**. Tento zákon upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona – nevztahuje se tedy na všechny činnosti kdekoli vykonávané dobrovolníky.

Zákon o dobrovolnické službě definuje dobrovolnickou službu, určuje, kdo je vysílající organizací a jaké jsou její povinnosti, kdo organizací přijímající, kdo může být dobrovolníkem, co musí obsahovat smlouva mezi dobrovolníkem a vysílající organizací, jaké jsou podmínky udělení akreditace a získání dotace na dobrovolnickou službu. **Dobrovolnickou službou** podle tohoto zákona je činnost, při níž dobrovolník poskytuje a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase, dále b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), a dále c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací. Důležité ovšem je, že **za dobrovolnickou službu se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů ani činnost vykonávaná v rámci podnikatelské nebo jiné výtěžné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.**

³² HESTIA – Národní dobrovolnické centrum: *Úvod* [online]. [Cit. 30. 4. 2007]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/ndc.shtml#>

Dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než tři měsíce, dlouhodobá. Je-li dobrovolnická služba dlouhodobá a je-li vykonávána v rozsahu překračujícím v průměru 20 hodin v kalendářním týdnu, může za dobrovolníka jeho vysílající organizace platit pojistné na důchodové pojištění.

Dobrovolníkem může být fyzická osoba starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky, a starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí. Dobrovolník musí svou dobrovolnickou službu vykonávat mimo svůj pracovněprávní vztah, služební poměr, členský poměr, školní vzdělávání nebo studium. Dobrovolníkovi za výkon dobrovolnické služby nenáleží odměna.

Vysílající organizací podle tohoto zákona je právnická osoba se sídlem v České republice, která dobrovolníky vybírá, eviduje, připravuje pro výkon dobrovolnické služby a uzavírá s nimi smlouvy o výkonu dobrovolnické služby za podmínky, že má udělenou akreditaci.

Pokud organizace (občanské sdružení, obecně prospěšná společnost, církev nebo náboženská společnost nebo církevní právnická osoba církve nebo náboženské společnosti) doloží, že je schopna organizovat přípravu a provádění dobrovolnické služby a plnit další povinnosti vyplývající z tohoto zákona, Ministerstvo vnitra ČR jí na návrh akreditační komise udělí **akreditaci**. Tato akreditace se uděluje na dobu tří let.

Jednou z povinností vysílající organizace je uzavřít před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby **pojistnou smlouvu** kryjící odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví, kterou dobrovolník při výkonu dobrovolnické služby způsobí sám nebo mu bude při výkonu dobrovolnické služby způsobena.

Ministerstvo může vysílajícím organizacím poskytnout **dotaci** ke krytí výše zmíněného pojistného, části výdajů spojených s evidencí dobrovolníků, s jejich přípravou pro výkon dobrovolnické služby a se zajišťováním výkonu dobrovolnické služby a ke krytí případného pojistného na důchodové pojištění.³³ Pro představu uvedme, že v prvním kole dotačního řízení pro rok 2007 bylo na 96 různých projektů přiděleno celkem 12 889 000 Kč.³⁴

Chce-li organizace zajišťující dobrovolníky získat **akreditaci**, musí na Ministerstvo vnitra ČR zaslat „Žádost o udělení akreditace vysílající organizaci v oblasti dobrovolnické služby“. Zde organizace mj. uvádí své identifikační údaje, jméno osoby odpovědné za proces akreditace a osoby odpovědné za přímou realizaci dobrovolnických aktivit, popisuje svou činnost a oblast, ve které žádá o udělení dotace, způsob přípravy dobrovolníků, rizika, která

³³ Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).

³⁴ Ministerstvo vnitra ČR, oddělení prevence kriminality: *Dotace udělené v roce 2007 (1. kolo)* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/prevence/dobrovol/dotace/dotace_07.html

mohou při výkonu dobrovolnické činnosti nastat, prokazuje svou finanční schopnost dostát závazkům plynoucím ze zákona o dobrovolnické službě, popisuje spolupráci s přijímajícími organizacemi a způsob hodnocení a kontroly práce dobrovolníků.³⁵

Činnosti, které zákon o dobrovolnické službě ukládá Ministerstvu vnitra ČR, vykonává **oddělení dobrovolnické služby na odboru prevence kriminality**. Toto oddělení má v současnosti tři členy, jsou to: vedoucí oddělení Mgr. Radek Jiránek, dále PhDr. Markéta Doležalová a Ing. Hana Kalvodová.³⁶

2.4 Občanská společnost

Termín **občanská společnost** odkazuje až k Aristotelově politické společnosti (tento výraz přeložil Cicero z řečtiny do latiny právě jako *societas civilis*, občanská společnost). Aristoteles tím měl na mysli společenství svobodných lidí, které spojuje péče o to, aby vedli „dobrý život“, tj. žili ctnostně a šťastně.³⁷ Dnes za občanskou společnost považujeme **oblast institucí, organizací a jedinců v prostoru mezi rodinou, státem a trhem, v prostoru, ve kterém se lidé mohou dobrovolně sdružovat s cílem prosadit společné zájmy**.³⁸ Ernst Gellner ve své definici zdůrazňuje skutečnost, že občanská společnost stojí v opozici vůči státu: podle něj jde o takový soubor nevládních institucí, který je dost silný, aby mohl fungovat jako protiváha státu, a zatímco ponechává státu funkce garanta míru a arbitra zásadních zájmů, zabraňuje mu atomizovat zbytek společnosti a ovládnout jej.³⁹ Podobný důraz lze najít i u Karla Müllera, podle něhož by občanská společnost měla být v prvé řadě zárukou nezávislosti a měla by vytvářet ochranný val proti možné rozpínavosti státní moci. Vedle toho má občanská společnost další dvě funkce: vytvářet společenské zdroje politické moci a legitimizovat stát a jeho vládu; umožňovat efektivnější zapojení občanů do správy veřejných věcí, než jaké mu zajišťují etablované politické strany.⁴⁰ Na jiném místě Müller uvádí ještě třetí funkci občanské společnosti, totiž funkci integrační. Díky spolupráci s druhými vzniká pocit sounáležitosti ke

³⁵ JIRÁNEK, R.: „Akreditace dobrovolnické služby. Dobrovolnictví podle zákona o dobrovolnické službě“, *Grantis* XI, 2003, č. 2, s. 5.

³⁶ Ministerstvo vnitra ČR, odbor prevence kriminality: *Dobrovolnická služba* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/ministerstvo/opk/od_dobro.html

³⁷ *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, heslo: *společnost občanská*, s. 1201.

³⁸ DOHNALOVÁ, M. – MALINA, J.: *Slovník antropologie občanské společnosti*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, heslo: *občanská společnost*, s. 475.

³⁹ GELLNER, O.: *Podmínky svobody. Občanská společnost a její rivalové*, přeložili J. Richter a E. Musilová, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 10.

⁴⁰ MÜLLER, K.: „Současná pojetí konceptu občanské společnosti“ in DOHNALOVÁ, M. – MALINA, J. – MÜLLER, K.: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 25 – 26.

konkrétnímu zájmovému společenství a v širším smyslu i k celé společnosti a politickému systému.⁴¹

Dohnalová používá tuto definici Lubomíra Brokla: „v nejširším významu pojem občanská společnost označuje soubor komunit či sdružení, která existují a fungují nezávisle na státu“.⁴² Občanská společnost však není morálně indiferentní, klade důraz na občanské ctnosti a na veřejné dobro, jejím důležitým rysem je společenská solidarita.⁴³

Tereza Vajdová upozorňuje na nesporně kladné hodnocení tohoto pojmu v současné české společnosti: „V českém veřejném i odborném diskurzu občanská společnost obvykle znamená pozitivní sdružování občanů, které je nezávislé na státu, přispívá k rozvoji občanských hodnot a sociálního kapitálu a je vůči demokracii jako společenskému režimu v podstatě konstruktivní.“⁴⁴

Jeffrey C. Alexander ve své rozsáhlé knize *The Civil Sphere* rozlišuje tři vývojové typy občanské společnosti. **Občanská společnost I** spadá do období konce 17. století, kdy se pojem „občanská společnost“ poprvé objevuje v moderním smyslu, a to především díky dílům J. Locka a J. Harringtona. V té době byla „občanská společnost“ poněkud nejasným termínem zahrnujícím širokou škálu institucí mimo stát: kapitalistický trh a jeho instituce, dobrovolné náboženství, soukromá a veřejná sdružení a organizace a vlastně všechny formy sociálních vztahů, které vytvářejí pouta důvěry – například zákonné normy a instituce a politické strany.

Nové pojetí občanské společnosti, **občanská společnost II**, se podle Alexandera objevuje v polovině 19. století, kdy je občanská společnost pejorativně ztotožňována s tržním kapitalismem samotným. Nejen že je občanská společnost považována za hrací pole pro egoistické, čistě soukromé zájmy, ale je dokonce viděna jako společenská nadstavba, jako právní a politická aréna, která má maskovat nadvládu zboží a kapitalistické třídy.

Další vývojové stadium Alexander označuje jako **návrat k občanské společnosti I**. Tento „návrat“ podle něj spadá do několika posledních desetiletí, kdy je občanská společnost opět označována za oblast sociálních aktivit, oblast, která zahrnuje soukromé vlastnictví, tržní zákony, dobrovolnou činnost a organizace zakládané na principu přátelství.

Na závěr Alexander upozorňuje, že takovéto pojetí občanské společnosti je v současnosti nedostačující, neboť sociální život začátku 21. století je mnohem složitější a rozmanitější, než byl život na konci 17. století. Proto navrhuje čtvrtý typ: **občanskou společnost III**. Tato

⁴¹ MÜLLER, K.: „Občanská společnost – nikoli všelék, pouhá nezbytnost“, *Grantis X*, 2002, č. 7 – 8, s. 2.

⁴² DOHNALOVÁ, M.: „Veřejný prostor a dobrovolnické organizace“, *Lidé města. Revue pro antropologii, etnologii a etologii komunikace* 16, 2005, č. 2, s. 30.

⁴³ Tamt., s. 32.

⁴⁴ VAJDOVÁ, T.: *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje. Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, s. 22.

společnost by měla být oblastí solidarity, která je vyjadřována a podporována veřejným míněním, hluboce zakořeněnými kulturními zákony, různými organizacemi a takovými zvyklostmi, jako je zdvořilost, kritické myšlení a vzájemný respekt.⁴⁵

2.4.1 Občanská společnost a dobrovolnictví

Marie Dohnalová ve stati o občanském sektoru cituje Zprávu Evropské komise 1995: „Dobrovolným organizacím a nadacím vděčíme za původ mnoha služeb zdravotnických, sociálních, i ve vzdělávání. Většina z nich podporuje solidaritu s méně schopnými, nemocnými nebo postiženými lidmi, pomoc chudým a vyloučeným, starým i mladým, solidaritu mezi zaměstnanými a nezaměstnanými, ženami a muži, generacemi, mezi regiony více a méně prosperujícími. Dobrovolné organizace přispívají proti sociálnímu vyloučení, sexuálnímu zneužívání žen a dětí, rasismu a xenofobii, hrají úlohu v pozitivním ovlivňování veřejného mínění ve prospěch demokracie, v ekonomicky méně vyspělých zemích poskytují nouzovou pomoc, často pracují v problémových oblastech. Pomáhají k pracovnímu uplatnění různých osob, zajišťují širokou škálu služeb, zastupují zájmy občanů vzhledem k úřadům a hrají důležitou roli v podpoře a zaručování lidských práv.“⁴⁶

Podle Paula Dekkera a Loeka Halmana je dobrovolnictví jedním z těch jevů, které, přes omezený počet lidí, kteří jsou do něj zapojeni, jsou pro správné fungování společnosti nesmírně důležité. Dobrovolnictví a aktivní účast v dobrovolných sdruženích jsou klíčovou součástí občanské společnosti – tím, že rozvíjí občanskou aktivitu a organizují vyrovnávající síly, se podílí na vytváření sociální soudržnosti a posilují politickou demokracii v zemi.⁴⁷

Stanislav Juknevičius a Aida Savicka konstatují, že aktivní zapojení do sociálních aktivit a hnutí je nutnou podmínkou vzniku skutečně demokratické společnosti. Dobrovolná sdružení jsou základními články občanské společnosti. Účast v dobrovolných sdruženích, jako jsou politické strany, náboženské organizace, obchodní svazy, svépomocné skupiny, sportovní kluby a další zájmové organizace, je velmi důležitým faktorem ve vnitřní integraci společnosti a rovněž důležitým prvkem aktivně vytvářené demokracie. Pozorovatelé společnosti od Alexe de Tocquevilla až po Roberta D. Putnama zdůrazňují význam sítí dobrovolných sdružení pro

⁴⁵ ALEXANDER, J. C.: *The Civil Sphere*, New York: Oxford University Press, 2006, s. 24 – 31.

⁴⁶ DOHNALOVÁ, M.: „Občanský sektor“ in DOHNALOVÁ, M. – MALINA, J. – MÜLLER, K.: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 57.

⁴⁷ DEKKER, P. – HALMAN, L.: „Preface“ in DEKKER, P. – HALMAN, L., eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. vii.

vytváření a rozkvět demokracie. Podle Putnama je občanská společnost charakterizovaná aktivní účastí občanů na veřejném životě, úsilím o společné blaho, solidaritou, tolerancí a důvěrou.⁴⁸

Pavol Frič zdůrazňuje, že o dobrovolnictví jsme zvyklí mluvit jako o něčem, co pomáhá zvyšovat efektivnost neziskových organizací a co představuje jejich výhodu ve srovnání s jinými typy organizací, měli bychom si však uvědomit, že dobrovolnictví je nezbytnou podmínkou přežití moderní společnosti. Dobrovolná práce totiž poskytuje prostor pro sociální začlenění nezaměstnané a jinak marginalizované části populace i pro smysluplné využití volného času výdělečně činných občanů. Otvírá tedy možnosti pro navozování a posilování vztahů důvěry mezi občany, podporuje rozvoj menších společenství a komunit, ale i neformální „síťování“ nejrůznějších společenských skupin. Cílem rozvoje dobrovolnictví a občanské práce je vnášet do společnosti žádoucí sociální kapitál, který je nezbytnou podmínkou pro zvládnutí problémů, jež sebou přinášejí procesy zvyšování konkurenceschopnosti, resp. zavádění moderních technologií informační společnosti.⁴⁹

Ewa Les upozorňuje na skutečnost, že význam dobrovolných organizací ve střední a východní Evropě spočívá mj. i v tom, že tyto organizace jsou „hlídacím psem“ demokratické transformace. Dobrovolné organizace v postkomunistických zemích slouží jako zprostředkovatelé mezi požadavky individuálních práv a svobod na jedné straně a mezi povinnostmi společenské odpovědnosti na straně druhé. Neziskový sektor tak podporuje proces utváření občanské společnosti.⁵⁰

2.4.2 Občanská společnost v České republice

Tereza Vajdová uvádí, že v České republice existují tisíce organizací občanské společnosti. Občané jsou nejčastěji členy sportovních organizací, odborů, pěstitelských a chovatelských zájmových organizací nebo sborů dobrovolných hasičů. Vedle člensky nejsilnějších sportovních a zájmových organizací však existují také aktivní i vlivné dobrovolné organizace s méně významnou členskou základnou, které se zabývají např. poskytováním služeb tělesně či mentálně postiženým nebo sociálně slabým lidem, drogovou prevencí, pomocí lidem

⁴⁸ JUKNEVIČIUS, S. – SAVICKA, A.: „From Restitution to Innovation. Volunteering in Postcommunist Countries“ in DEKKER, P. – HALMAN, L., eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 127.

⁴⁹ FRIČ, P.: „Význam dobrovolnictví v moderní společnosti. Dobrovolnictví jako modernizační trend“, *Grantis X*, 2002, č. 7 – 8, s. 3 – 5.

⁵⁰ LES, E.: „The Voluntary Sector in Post-Communist East Central Europe: From Small Circles of Freedom to Civil Society“ in DE OLIVEIRA, M. D. – TANDON, R., eds.: *Citizens. Strengthening Global Civil Society*, Washington: CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation, 1994, s. 233 – 234.

při katastrofách, ochranou přírody nebo ochranou spotřebitelů.⁵¹ Rovněž Hana Frištenská hodnotí vývoj v oblasti neziskového sektoru po roce 1989 velice pozitivně a dodává i konkrétní čísla: v roce 1990 bylo registrováno asi 2 500 občanských sdružení, kdežto v roce 2002 již bylo registrováno více než 80 000 různých právnických osob tvořících neziskový sektor, z toho 48 689 občanských sdružení a 30 160 jejich organizačních jednotek, 4 712 církevních právnických osob, 491 obecně prospěšných společností a více než 799 nadačních fondů.⁵²

Přes zmíněná vysoká čísla se Karel Müller domnívá, že fungující občanskou společnost dosud nemáme: „Dnes sice žijeme v právním státě, máme zde tržní hospodářství, existují mnohé spolky, sdružení i zájmové organizace, máme ovšem nejen silný pocit, ale i empirické důkazy o tom, že tyto struktury zatím netvoří fungující občanskou společnost, která by byla oporou a podhoubím demokracie.“⁵³ Hlavní bariéru, která české společnosti brání v plném rozvinutí se ve vyspělé otevřené občanskou společnost, vidí Müller v absenci důvěry. Občanská společnost je společností založenou na důvěře v abstraktní principy, jež umožňují lidem vzájemně spolupracovat; česká společnost je však zatím společností nesebevědomou a nedůvěřivou.⁵⁴

Jak je možné vztahy důvěry obnovit? Podle Müllera sice občanská společnost musí vzniknout „zdola“, klíčovou roli při překonávání krize důvěry však hraje stát. Vytváření příznivých podmínek pro vznik občanské společnosti Müller shrnul do čtyř bodů:

1. Musí být vyloučena jakákoliv pochybnost a nejistota ohledně zvrátitelnosti demokratického vývoje, zcela zásadními požadavky jsou vláda práva, dodržování ústavnosti a účinné soudnictví.
2. Je třeba garantovat jistoty občanů a jejich lidská práva. Vláda se musí vyvarovat jakéhokoli zatajování informací, musí mít otevřený vztah k veřejnosti a zajišťovat důsledné oddělení ekonomické a politické sféry.
3. Stát musí podpořit pluralismus ve veřejné správě. Je potřeba provést decentralizaci státní správy, vytvořit místní samosprávy a delegovat na ně výkonné i zákonodárné kompetence.

⁵¹ VAJDOVÁ, T.: *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje. Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, s. 11.

⁵² FRIŠTENSKÁ, H.: „Vývoj organizované filantropie po roce 1990“ in DOHNALOVÁ, M. – MALINA, J. – MÜLLER, K.: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 145.

⁵³ MÜLLER, K.: „Krise důvěry a obnova důvěry“ in DOHNALOVÁ, M. – MALINA, J. – MÜLLER, K.: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 108.

⁵⁴ Tamt., s. 108 – 109.

4. Stát musí zajistit vysokou míru morální a profesionální integrity v „přístupových bodech“, ve kterých je občan se státem a politickým systémem konfrontován.⁵⁵

2.5 Motivace

Balcar za **motivaci** označuje „hypotetické hybné síly v duševním životě, které vzbuzují zvlášť zaměřenou činnost jedince – snažení: tíhnutí člověka k činům určité intenzity, obsahu a cíle. Subjektivně je lze pozorovat jako prožívání směřující k jednání, objektivně jako chování směřující k cíli.“⁵⁶ Obdobně Nakonečný uvádí, že „motivace je proces, určující zaměření (zacílení), trvání a intenzitu chování (jednání). V tomto smyslu je to psychologický hypotetický konstrukt, popisující, resp. vysvětlující „psychologické příčiny“ chování.“⁵⁷

Základní obsahově rozlišitelnou jednotkou motivace je **motiv**. Tento termín má dvojitý význam: jednak právě působící síly, jednak dispozice k jejímu vzniku a uplatňování.⁵⁸ C. Daniel Batson, Nadia Ahmad a Jo-Ann Tsang říkají, že motivy jsou síly, které směřují k určitému cíli a jsou přitom ovlivněné hrozbami nebo příležitostmi souvisejícími s vnitřními hodnotami daného člověka. Hodnoty je možné definovat jako relativní preference – něčemu dáváme přednost před něčím jiným. Motivы mohou navzájem spolupracovat, nebo mohou proti sobě stát v opozici. Jedinec může mít v jednom okamžiku více než jeden konečný cíl a tedy i více než jeden motiv. Motivы se navíc mohou v čase měnit, často i velmi rychle. To, jaké motivы v dané situaci vzniknou, záleží na povaze situace a na tom, jaké hodnoty jedinec vyznává. Některé hodnoty jsou poměrně trvanlivé a hrozby a příležitosti, které jsou s nimi spojeny, po značnou dobu přetrvávají, jiné hodnoty se mění rychle.⁵⁹

Pokusem postihnout celkovou strukturu motivace je známá **Maslowova pyramida potřeb**. Maslow shrnul lidské motivы (v jeho terminologii potřeby) do několika skupin a ty uspořádal do vývojového pořadí. Přitom platí, že „níže“ umístěné potřeby musí být dostatečně uspokojovány, aby se uplatnily motivы umístěné „výše“. Jsou to potřeby:

- 1. Fyziologické** – potřeba potravy, tepla, odstranění bolesti apod.; zajišťují biologické přežití člověka a vyžadují přednostní uspokojení.
- 2. Bezpečí** – potřeba uhýbání neznámému a hledání jistoty.
- 3. Náležení a lásky** – potřeba někam a k někomu patřit, být přijímán a milován.

⁵⁵ Tamt., s. 110 – 111.

⁵⁶ BALCAR, K.: *Úvod do studia psychologie osobnosti*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 114.

⁵⁷ NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování*, Praha: Academia, 1997, s. 15.

⁵⁸ BALCAR, K.: *Úvod do studia psychologie osobnosti*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 115.

⁵⁹ BATSON, C. D. – AHMAD, N. – TSANG, J.: „Four Motives for Community Involvement“, *Journal of Social Issues* 58, 2002, č. 3, s. 430 – 432.

4. **Úcty a sebeúcty** – potřeba být druhými vážen, ceněn a sám sebou kladně hodnocen.
5. **Sebeuskutečnění** – potřeba stát se tím, kým se člověk může a má stát, naplnit své potřeby růstu a rozvoje. K této základní potřebě růstu pak Maslow ještě volněji připojuje potřeby:
6. **Poznávání a rozumění** – potřeba získávat poznatky již nejen ve službě nedostatkových motivů, nýbrž pro poznání samo, a objevovat smysl, který pro člověka poznávaná skutečnost má.
7. **Estetických prožitků** – potřeba objevovat a vytvářet souměrnost, řád a krásu.

Možnost, ale nikoli nutnost vyvíjet se ve směru dalšího růstu vykládá Maslow působením dvou základních protikladných sil v životě člověka: progresivní síla se projevuje odvahou k životním volbám ve směru dalšího růstu, regresivní síla se projevuje strachem ze ztráty bezpečí a jistoty a vede k upnutí se na již dosažené uspokojení.⁶⁰

2.5.1 Motivace k dobrovolnictví a k občanské angažovanosti obecně

C. Daniel Batson, Nadia Ahmad a Jo-Ann Tsang rozlišují čtyři možné motivy občanské angažovanosti: egoismus, altruismus, kolektivismus a principiálnost.

Egoismus je nejzřejmějším motivem občanské angažovanosti. Činnost ve prospěch obecného zájmu je egoisticky motivovaná tehdy, jestliže je tato činnost buď nástrojem k dosažení vlastního prospěchu nebo je nezamýšleným důsledkem snahy o jeho dosažení. Egoistické motivy se pro zvýšení občanské angažovanosti jeví jako slibné, protože jsou mocné a je snadné je vzbudit. Na druhou stranu jsou také nestálé. Jestliže egoisticky motivovaný jedinec zjistí, že jeho osobního zájmu může být stejně tak dobře nebo ještě lépe dosaženo bez podpory toho, co je ve společném zájmu, brzy se o tento společný zájem přestane starat.

Altruismus je motivace, jejímž konečným cílem je prospěch jiné osoby nebo více osob. Pravděpodobně nejobecnějším zdrojem altruistické motivace je pocit empatie, přičemž empatií rozumíme city směřované na druhou osobu, které jsou ve shodě s tím, co pociťujeme jako její prospěch. Problém je, že tyto city u nás s větší pravděpodobností vzbudí naši přátelé, příbuzní, ti, kteří nám jsou nějak podobní, ti, k nimž jsme citově přitahováni, ti, za něž se cítíme být odpovědní, a ti, jejichž perspektivu si osvojíme. Je ale obtížné cítit empatie k abstraktním sociálním kategoriím, jako jsou například lidé s AIDS, starší lidé nebo lidé bez domova. Pocity empatie navíc časem mizí.

Kolektivismus je motivace, jejímž konečným cílem je prospěch skupiny nebo kolektivu. Kolektiv může být malý nebo velký, může to být manželský pár nebo rodina, lidé v sousedství, ve městě, může to být celý národ nebo dokonce celé lidstvo. Jedinec přitom ani nemusí být

⁶⁰ BALCAR, K.: *Úvod do studia psychologie osobnosti*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 138.

členem skupiny, v jejíž prospěch jedná, třebaže v typickém případě tomu tak je. Problém nastane, jestliže se „naše“ potřeby dostanou do střetu s „jejich“ potřebami.

Principiálnost je motivace, jejímž konečným cílem je podpora nějakého morálního principu, jako například spravedlnosti. Problém spočívá v tom, že většina z nás je experty v racionalizaci, tj. nalézání „racionálních“ odůvodnění, proč jednáni, které je pro nás výhodné, vlastně vůbec neporušuje naše morální principy. Jejich abstraktnost nám to většinou dost usnadňuje.

Autoři došli k závěru, že všechny zmiňované motivy mají jak své silné, tak i své slabé stránky. Nejúčinnějším způsobem, jak podpořit občanskou angažovanost, je tedy snažit se využít všechny motivy tak, aby se vzájemně doplňovaly a podporovaly. Jako obzvláště slibná se jeví kombinace altruismu nebo kolektivismu s principiálností.⁶¹

S tímto tvrzením lze srovnat názor P. Dekkera a L. Halmana, že odlišit jednotlivé motivace je mnohdy obtížné. Dobrovolníci sami často nerozlišují mezi egoistickými a altruistickými motivy. Zkrátka nemohli říci ne, když byli osloveni, chtěli nějak přispět nebo hledali podnětnou zkušenost apod. Rozpoznat dosah jednotlivých motivů je takřka nemožné.⁶²

Pavol Frič v publikaci *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice* navrhuje tři základní typy motivace k dobrovolnictví – konvenční, reciproční a nerozvinutou. Všechny tři motivace se vzájemně prolínají, ale u konkrétních jedinců má některá z nich dominantní vliv.

Za **konvenční motivaci** Frič považuje případ, kdy k dobrovolné práci vedly dobrovolníka buď morální normy nejbližšího okolí nebo neformální společenská pravidla chování (zpravidla obojí dohromady). Konvenční motivace je dominantní u 41 % českých dobrovolníků, je nesena jak očekáváním a vzory chování v kruhu rodiny a známých, tak morálními imperativy platnými v širším společenství. Tato motivace se opírá buď o principy křesťanské morálky či o představy o správném způsobu života. Konvenční motivací se častěji vyznačují lidé nad 60 let a věřící.

Reciproční motivace orientuje svého nositele k tomu, aby v dobrovolné činnosti hledal prvky, které jsou užitečné i pro něj samého. Typický je zde zájem o získávání nových zkušeností, navazování nových vztahů, snaha uplatnit svoje schopnosti a udržovat se prostřednictvím dobrovolné práce v kondici. Tato motivace má dominantní vliv na rozhodování

⁶¹ BATSON, C. D. – AHMAD, N. – TSANG, J.: „Four Motives for Community Involvement“, *Journal of Social Issues* 58, Malden: The Society for the Psychological Study of Social Issues, Blackwell Publishing, 2002, č. 3, s. 434 – 443.

⁶² DEKKER, P. – HALMAN, L.: „Volunteering and Values“ in DEKKER, P. – HALMAN, L., eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 4.

37 % českých dobrovolníků. Je patrná zejména u mladých lidí do 30 let s jednoznačně ateistickým světovým názorem.

Nerozvinutá motivace je tvořena souborem prvků, které vytvářejí základní prostor pro rozhodování dobrovolníků, jako je důvěra v organizaci, pro kterou by měli pracovat, přesvědčení o smysluplnosti dobrovolné práce v daném konkrétním případě a pocit, že je možné se prostřednictvím dobrovolnictví podílet na šíření dobré myšlenky. Tyto tři pilíře postačují k rozhodnutí dobrovolně pracovat u 23 % dobrovolníků. Významně častěji se tento druh motivace vyskytuje u vysokoškoláků a osob střední a starší generace (od 46 do 60 let).⁶³

Jednodušší vysvětlení toho, proč se lidé stávají dobrovolníky, nacházíme u Paula Dekkera a Loeka Halmana. Jedním z důvodů může podle nich být to, že dobrovolnictví odpovídá čemusi v lidské osobnosti: někteří lidé jsou od přírody nápomocní, aktivní a velkomyslní, jiní lidé jsou takoví méně. Dalším důvodem může být, že lidé se dobrovolníky stávají pod tlakem okolností.

Autoři k tomu poznamenávají, že obě vysvětlení mohou být pravdivá, přičemž my sami máme tendenci své jednání vysvětlovat svými osobnostními rysy, kdežto jednání druhých lidí vysvětlujeme vlivem vnějších podmínek. Dále nabízejí podrobnější klasifikaci motivů pro dobrovolnictví: **1) hodnoty** (lidé dobrovolnou činností vyjadřují své přesvědčení, jako např. altruismus a nutnost pomáhání potřebným), **2) znalost** (lidé považují dobrovolnou práci za příležitost k tomu něco se naučit, rozvinout své dovednosti), **3) tlak společenské skupiny** (lidé chtějí být přijímáni a oceňováni společenskou skupinou), **4) rozvoj osobnosti** (lidé chtějí dosáhnout osobnostního růstu a zvýšit si sebevědomí), **5) vlastní ochrana** (dobrovolnictví lidem pomáhá vyrovnat se s vlastními úzkostmi a vnitřními konflikty, např. jim pomáhá zbavit se pocitů viny), **6) kariéra** (lidé chtějí získat zkušenosti potřebné pro jejich vlastní práci).

Dekker a Halman nicméně zároveň zdůrazňují, že lidé se často stávají dobrovolníky ne v důsledku toho, že by vědomě hledali způsob, jak se zapojit do určité aktivity, ale proto, že zkrátka „byli požádáni“. Byli získáni rodinnými příslušníky, přáteli nebo sousedy, kteří již jako dobrovolníci pracují nebo jsou nějak spojeni s organizací, která dobrovolníky potřebuje. Šance, že tito lidé budou osloveni, je ovšem mnohem vyšší, když již jsou součástí aktivních sociálních sítí.⁶⁴

Podle K. Kopřivy znamená pomáhání pro mnoho lidí především **smysluplnou činnost**. Pro člověka, který přemýšlí nad stavem a perspektivami lidstva i celé planety, který registruje ekologické problémy, bídu rozvojových zemí či úspěchy v mocenské manipulaci s celými národy, může být hodnota určité produkce nebo určitých obchodních operací sporná. Pomáhající

⁶³ FRÍČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 67 – 68.

⁶⁴ DEKKER, P. – HALMAN, L.: „Volunteering and Values“ in DEKKER, P. – HALMAN, L., eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 3 – 5.

se zabývá důležitými životními problémy konkrétních lidí. Pokud se jeho práce daří, může mít uspokojivý pocit nezkalený pochybnostmi o tom, jakému vývoji to vlastně napomáhá.⁶⁵ „Pomáhající profese patří k těm, které mohou nadchnout, které jsou s to angažovat člověka celého. Jsou jednou z možností, jak se vyhnout rozštěpení života na dvě části, kdy jedna část – práce – je pouze nezbytnou obětí pro umožnění skutečného života, jenž začíná až po pracovní době.“⁶⁶

J. Tošner a O. Sozanská uvádí i možné **nevhodné a nebezpečné motivy pro dobrovolnou činnost** podle P. Vitoušové: soucit vedoucí k degradaci klienta; nepřiměřená a zbytečná zvědavost; služba pramenící z pocitu povinnosti; skutkaření, snaha něco si zasloužit; touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat vlastní duševní rovnováhu; osamělost a z ní pramenící touha po přátelství; pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti; nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi; panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv. K tomu autoři poznamenávají, že ve své praxi se tu a tam setkali se zájemci o dobrovolnictví s nepřiměřenou mírou soucitu a potřebou pomáhat za každou cenu, méně už s lidmi s mocenskými motivy. Domnívají se, že s rostoucím společenským uznáním dobrovolnictví bude postupně přibývat lidí, kteří by nejprve potřebovali porozumět a pomoci sami sobě, než budou schopni pomáhat jiným.⁶⁷

2.5.2 Teorie o původu morálky a altruismu

Za **altruismus** považujeme morální princip předpisující potlačit vlastní egoismus, nezištnou službu bližnímu, ochotu obětovat vlastní zájem ve prospěch jiných, resp. reálné chování na těchto principech založené.⁶⁸ Jako **morálku** označujeme soubor hodnot, norem a vzorů chování dělajících si nárok na regulaci vztahů mezi jednotlivci, mezi jednotlivcem a společenskou skupinou i mezi společenskými skupinami navzájem.⁶⁹

O lidské přirozenosti a o původu morálky uvažovali mj. Thomas Hobbes v 17. století a Jean-Jacques Rousseau ve století osmnáctém. Zatímco Hobbes se domníval, že lidská přirozenost je sobecká a morálka musí být prosazována na základě vzájemné dohody uzavřené

⁶⁵ KOPŘIVA, K.: *Lidský vztah jako součást profese. Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*, Praha: Portál, 2000, s. 14 – 17.

⁶⁶ Tamt., s. 17.

⁶⁷ TOŠNER, J. – SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, s. 46.

⁶⁸ *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, heslo: *altruismus*, s. 51.

⁶⁹ Tamt., heslo: *morálka*, s. 648.

za účelem omezení sobeckosti lidských emocí, Rousseau předpokládal, že lidé mají přirozený mravní cit a odpor vůči utrpení jiných.⁷⁰

O původu morálky přemýšlel také Charles Darwin. Domníval se, že lidé mají „sociální instinkt“, což je instinkt jako každý jiný. Předpokladem morálky je sociální život. Primitivní národy si cení především „sociálních“ ctností, jako je loajalita vůči vlastním lidem, odvaha a bojovnost, mnohem později se objevily tzv. „civilizační“ ctnosti – píle, umírněnost, askeze, zdrženlivá mravnost apod. Ctnosti vyvolávající uznání druhých se udržovaly a byly časem i geneticky fixovány.⁷¹

Naproti tomu zakladatel sociobiologie Edward O. Wilson se domníval, že lidské emocionální reakce a na nich založené etické praktiky jsou naprogramovány přirozeným výběrem. „V mozku existují vrození cenzoři a motivátoři, kteří hluboce a bez našeho vědomí ovlivňují naše etické předpoklady; z těchto kořenů se vyvinula morálka jako instinkt.“⁷²

Co se týče altruismu, Wilson rozlišuje dvě základní formy kooperativního chování: tzv. altruismus „**tvrdého jádra**“ a altruismus „**měkkého jádra**“. Altruismus tvrdého jádra je souborem reakcí poměrně nedotčených společenskou odměnou nebo trestem, kdežto altruismus měkkého jádra je vrcholně sobecký – takovýto altruista očekává za své dobré chování odměnu. Lidský altruismus je altruismem tvrdého jádra jen tehdy, když je zaměřen na nejbližší příbuzné, a zbytek našeho altruismu je altruismem měkkého jádra. Ani nábožensky motivovaný altruismus není podle Wilsona zcela nezištný: věřící doufají, že se jim dostane odměny na onom světě.⁷³

Wilsonův přístup kritizuje S. Komárek: podotýká, že Wilsonovy názory tvoří klasický „sebepotvrzující“ systém, jenž nemůže být popřen žádným experimentem či pozorováním. Wilsonův pohled na altruismus je s menší či větší křečovitostí aplikovatelný na jakýkoli pozorovaný případ.⁷⁴

Původem morálky se zabýval i rakouský biolog a specialista na etologii člověka Irenäus Eibl-Eibesfeldt. Eibl-Eibesfeldt se domníval, že zdrojem morálky není jen vrozená etologická

⁷⁰ THOMPSON, M.: *Přehled etiky*, přeložila P. Císařová, Praha: Portál, 2004, s. 86-88.

⁷¹ KOMÁREK, S.: *Obráz člověka v dílech některých významných biologů 19. a 20. století*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 20, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 22 – 23.

⁷² WILSON, E. O.: *O lidské přirozenosti*, přeložili E. Bakalář a Z. Urban, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, s. 15.

⁷³ Tamt., s. 150 – 160.

⁷⁴ KOMÁREK, S.: *Obráz člověka v dílech některých významných biologů 19. a 20. století*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 20, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 35.

výbava člověka, ale i nereflktované napodobení tradice a rozumově podložená rozhodnutí. Rovněž Eibl-Eibesfeldt zdůrazňoval sociální aspekt lidské existence a nutnost smysluplné kooperace a citové provázanosti v rámci příslušné society.⁷⁵

Na Wilsona částečně navázal Matt Ridley. I on poukazuje na to, že altruistické jednání se lidem zpravidla vyplácí, ale na rozdíl od Wilsona říká, že ctnost je pro nás zcela přirozená, neboť morální emoce, ač jsou ovlivnitelné výchovou, nám jsou vrozené: „Žijeme ve městech, pracujeme v týmech a naše existence připomíná pavučinu vzájemně propojených mezilidských svazků – spojují nás s příbuznými, kolegy, přáteli, známými, nadřízenými a podřízenými. Pomineme-li vzácné mizantropy, nedokážeme my ostatní žít jeden bez druhého. Dokonce i z praktického hlediska byli naši předkové zcela soběstační naposled před miliony let; od té doby nedokážeme přežít bez každodenní směny našich schopností za schopnosti jiných lidí. Ve srovnání s kterýmkoli lidoopem nebo opicí jsme na sobě my lidé navzájem mnohem závislejší. Připomínáme spíše mravence nebo termity, kteří žijí jako otroci svých společenství. Téměř bez výjimky jako ctnosti označujeme prospolečenské chování, jako zlo naopak chápeme chování asociální.“⁷⁶

Ridley tedy popírá, že by ctnost byla něčím, k čemu bychom se museli usilovně nutit navzdory lidské přirozenosti. Naopak, naše ctnosti jsou nedílnou součástí naší přirozenosti. „Lidské instinkty jsou instinkty společenských tvorů. Na svět přicházíme se schopností naučit se spolupracovat s jinými lidmi, odlišit spolupráci od zrady, usilovat o důvěru svých bližních, budovat si dobrou pověst, směňovat zboží a informace, dělit se o práci.“⁷⁷ Morálka a další návykové emoce se totiž nakonec vyplatí: čím nesobečtější a velkorysejší jsou naše postoje, tím víc získáme z kooperativního úsilí celé společnosti.⁷⁸

2.5.3 Druhy altruismu

Pavol Frič v publikaci *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice* uvádí jako tři hlavní druhy altruismu altruismus reciproční, normativní a emocionální; jako specifický typ uvádí křesťanský altruismus a pojednává i o tzv. „pravém“ altruismu.

Za **reciproční altruismus** Frič považuje altruismus, v jehož pozadí stojí očekávání, že bude jednou oplacen. Ten, kdo se stará o blaho jiných, vždy něco získává – ať chce nebo nechce. Vědomí těchto zisků pro něj může znamenat větší nebo menší míru motivace k dobročinnosti. Ten, kdo se obětuje pro jiné, může očekávat, že jeho altruismus mu bude

⁷⁵ Tamt., s. 40.

⁷⁶ RIDLEY, M.: *Původ ctnosti. O evolučních základech a zákonitostech nesobeckého jednání člověka*, přeložil M. Konvička, Praha: Portál, 2000, s. 18.

⁷⁷ Tamt., s. 259.

⁷⁸ Tamt., s. 153 – 156.

v budoucnu oplacen, buď stejnou mírou altruismu ze strany jiných, nebo různými symbolickými odměnami ze strany společnosti nebo komunity, ve které žije.

Normativním altruismem je podle Friče takové altruistické chování, které se opírá o motivaci kombinující morální imperativy a sociální tlak. I ten nejsobečtější jedinec je totiž v konečném důsledku závislý na společenském celku, v němž žije. Jestliže v dané společnosti vládne „morálka dobročinnosti“, tj. jestliže je dobročinnost považována za společensky žádoucí vzor chování, je jedinec k dobročinnosti vlastně nucen. Lidé si všimají, jak se kdo chová, a vůči narušitelům norem dobročinnosti jsou morálně agresivní: dělají jim výčitky, odsuzují je a snaží se je různými způsoby potrestat. Vedle vědomí morální povinnosti (když se lidé s morálkou dobročinnosti vnitřně ztotožní) zde tedy působí i tlak společenského prostředí.

O **emocionálním altruismu** mluvíme tehdy, když lidé normy dárcovství a dobrovolnictví internalizují, vnitřně se s nimi ztotožňují. K dobročinnosti je nabádá jejich morální cítění, soucit nebo pocity radosti či uspokojení z vlastní dobročinnosti. Tyto emoční zisky se ale ve své povaze morálně liší od zisků přímočarého egoisty. Jsou, Aristotelovými slovy, „mravně krásné“.

Křesťanský altruismus stojí na pilířích křesťanské lásky k bližnímu, soucitu s trpícími a milosrdenství. Důležitým rysem křesťanského altruismu je to, že milosrdní se za svá dobrodíní dočkají odměny v nebi. Boží odměna za dobrodíní je pro křesťana mravně krásná a z jeho hlediska k lidskému altruismu neodmyslitelně patří.

Pravým altruismem by měl být takový altruismus, který by byl absolutně nezištný a vůbec by nepočítal s žádnou odměnou. Jak ale Frič podotýká, taková představa je nemyslitelná – i emocionální altruismus přináší svému nositeli uspokojení či přinejmenším úlevu. Pravým altruistou by mohl být jen blázen nebo ten, kdo koná v emocionálním afektu. Symbolické, event. morální zadostiučinění pro dobrodince je pokládáno za jeho přirozenou odměnu ve všech morálních systémech.

Závěrem Frič říká, že každý konkrétní akt dobročinnosti je směsicí recipročního, normativního i emocionálního altruismu. V jeho pozadí tedy působí jak emocionální, tak racionální motivace současně. Veškerý altruismus je kontaminovaný egoismem. Ani pak bychom ho ovšem neměli zavrhnout – i egoisticky motivovaná dobročinnost si zaslouží naše uznání, protože přináší blaho ostatním. Rovněž konvenční altruismus je z hlediska výsledku pozitivní aktivitou, která přispívá k tomu, aby se společnost jako celek mohla chovat dlouhodobě racionálně.⁷⁹

⁷⁹ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 13 – 22.

2.5.4 Etika

Otázkou, proč lidé považují dobročinnost za něco chvályhodného, se mj. zabývá **etika**. *Velký sociologický slovník* říká, že etika je filosofická disciplína nebo učení o odpovědném jednání uvnitř lidského spolubytí.⁸⁰ Podle definice J. Sokola je etika filosofickou naukou o správném jednání, která se snaží najít společné a obecné základy, na nichž stojí morálka (přičemž morálku Sokol definuje jako rys člověka nebo jednání, které odpovídá přijatým pravidlům a hodnotovým představám, zejména pokud je takové jednání v rozporu se zájmem jednajícího).⁸¹

Mírně odlišné pojetí etiky lze najít u Erazima Koháka. Kohák říká, že etika je souhrn pravidel lidského obcování, souhrn odvěké lidské zkušenosti s tím, čeho je třeba, aby spolu lidé mohli vycházet a žít víceméně v míru.

Podle Koháka v etice existuje základní souhlas o podmínkách vzájemného soužití, neboť za tisíce let existence na Zemi už lidé zjistili, jaká rámcová pravidla je třeba dodržovat. Jsou to vlastně vyjádření vzájemné úcty odpovídající základním lidským potřebám: Nezapíješ! Nepokradeš! Nesesmílníš! Neobelžeš! Nebudeš závidět! Nesouhlas v etice přistupuje na jiné úrovni – problémem je zdůvodnění těchto zásad, okruh lidí, na něž je vztáhneme, a uplatnění těchto norem v konkrétní situaci.⁸²

Klasikem novověké etiky je Immanuel Kant, který ji zakládá na postulátu rovnosti: člověk by měl jednat tak, aby se jeho jednání mohlo stát normou pro všechny.⁸³ K tomu Thompson podotýká, že Kant byl ovlivněn Rousseauovým pozitivním chápáním lidské přirozenosti. Kant byl přesvědčen, že lidé mají vrozenou schopnost rozlišovat, co je a co není správné. Bezprostřední uvědomění vlastního lidství spočívá v uvědomění si své vlastní svobody a v úkolu vtělit tuto svobodu do svého jednání. Základ mravnosti nacházíme v naší vlastní zkušenosti mravnosti.⁸⁴

Patrně největší význam v lidských dějinách mají podle Sokola etiky založené na náboženství. Nevycházejí totiž z představy autonomního lidského subjektu, samostatného a racionálního jedince, který není nikomu nic dlužen, nýbrž z představy lidské závislosti, která je patrně blíže skutečnosti. I v křesťanství samém však můžeme najít dvojí velice odlišnou etiku:

⁸⁰ *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, heslo: *etika*, s. 269.

⁸¹ SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 291 a 327 – 328.

⁸² KOHÁK, E.: *Člověk, dobro a zlo. O smyslu života v zrcadle dějin. Kapitoly z dějin morální filosofie*, Praha: JEŽEK, 1993, s. 20 – 23.

⁸³ SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 195.

⁸⁴ THOMPSON, M.: *Přehled etiky*, přeložila P. Císařová, Praha: Portál, 2004, s. 108 – 110.

jedna se zakládá na strachu před (věčným) trestem, a není tedy v pravém smyslu etikou; druhá, vzácnější, se dovolává vděčnosti: dobrým jednáním člověk jen velmi nedokonale splácí to, co dostal bez velkého přičinění – život, zdraví, štěstí, přátele, děti.⁸⁵ „Ježíšova slova jako „zadarmo jste dostali, zadarmo dávejte“ nebo podobenství o odpuštěném dluhu (Mt 18, 23) jsou pro ty, kdo je mohou přijmout, patrně ten nejlepší etický základ. Zejména proto, že tak dokonale vystihují svobodnou povahu skutečně etického jednání, že se neopírají o strach, nýbrž o vděčnost a lásku.“⁸⁶

Podle Roberta Spaemanna správně žít znamená být práv skutečnosti, tj. objektivizovat vlastní zájmy, nechat je formovat hodnotovým obsahem skutečnosti. Člověk se má naučit vést a usměrňovat svůj život místo toho, aby jej jen pasivně žil. Skutečností, které máme být právi, jsou především druzí lidé. Ke správnému životu patří rovněž jasné vědomí, že všim, co činíme, i každým zdržením se jednáním, způsobujeme něco neodvolatelného v procesu formování nás samých.⁸⁷

2.6 Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených

Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených - SAOP bylo založeno roku 1990.

Jedná se o volné sdružení všech, kteří usilují o zlepšení podmínek života lidí se zdravotním postižením, zejména dětí. Členy jsou rodiče dětí se zdravotním postižením, odborníci, kteří se profesionální péčí o tyto děti zabývají, a děti a mládež, včetně dětí a mládeže se zdravotním postižením.

K hlavním oblastem činnosti sdružení patří problematika integrace dětí s postižením do společnosti, zejména vytváření podmínek integrace. Velmi důležitá je oblast osvětová a poradenská.

Mezi nejúspěšnější každoroční projekty patří pořádání volnočasových aktivit pro děti se speciálními potřebami – letních táborů, zimních pobytů na horách, diagnostických pobytů, canisterapeutických pobytů, zábavných sobot apod.

Organizováním dobrovolnické pomoci pro děti se speciálními potřebami se sdružení zabývá od roku 2003. V roce 2003 SAOP získal od Ministerstva vnitra ČR akreditaci v rámci dlouhodobé dobrovolnické služby k vysílání dobrovolníků v oblasti pomoci zdravotně postiženým osobám a pomoci při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase na území České republiky. Tato akreditace byla v březnu 2006 prodloužena na další tři roky.

⁸⁵ SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 200.

⁸⁶ Tamt., s. 200.

⁸⁷ SPAEMANN, R.: *Základní mravní pojmy a postoje*, přeložil K. Hlavoň, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s. 43 – 44 a 85.

Dobrovolníci spolupracující se Sdružením pro aktivní odpočinek a integraci postižených pomáhají dětem se zdravotním postižením při sebeobsluze, hygieně, stravování a při zapojování do různorodých aktivit, a to jak v rámci nejrůznějších organizovaných terapií a volnočasových akcí, tak i při pomoci přímo v rodině. SAOP dobrovolníky jednak využívá při svých vlastních programech (Klub maminek Kamínek, letní tábory a zimní pobyty), jednak je vysílá do dalších organizací, jako je Dětské integrační centrum, Speciálně pedagogické centrum, Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí, Sdružení pro rehabilitaci pohybově postižených dětí, občanské sdružení Kometa apod.

V prvním roce, tj. v roce 2003, uspořádalo Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených velký nábor zájemců o dobrovolnou činnost, v rámci něhož bylo navštíveno celkem osm pražských středních a vyšších odborných škol. Předběžný zájem projevilo přibližně 200 mladých lidí, povinné školení absolvovalo 94 uchazečů. K 31. prosinci uzavřelo se SAOPem smlouvu o výkonu dobrovolnické služby 65 lidí, z toho 40 začalo tuto činnost skutečně vykonávat.

V následujících letech sice mnozí z těchto dobrovolníků odešli (zejména po ukončení střední školy), ale vzhledem k tomu, že přicházeli další (většinou přátelé a známí stávajících dobrovolníků), SAOP již tak rozsáhlý nábor neopakoval. V letech 2004 až 2006 pro SAOP pracovalo vždy kolem dvaceti dobrovolníků, z toho zhruba třetina pomáhala pouze při jednorázových akcích, zejména při letních táborech.

Jednou za rok, zpravidla na podzim, provádí SAOP školení pro nové dobrovolníky. Skládá se z přednášky o dobrovolnictví obecně, z pedagogicko-psychologického minima zaměřeného na problematiku dětí se zdravotním postižením, ze základů poskytování první pomoci a ze školení požární ochrany a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Tyto přednášky zajišťují odborníci z Dětského integračního centra, s. r. o. (organizace, se kterou SAOP úzce spolupracuje, mimo jiné provozovatel speciální mateřské školy). Jednou ročně se také uskutečňuje oblíbené víkendové setkání dobrovolníků v penzionu v Jizerských horách. Dobrovolníci si zde mohou navzájem vyměňovat zkušenosti a dozví se informace o projektu Evropská dobrovolná služba, do něhož je SAOP rovněž zapojen (od roku 2002 SAOP vyslal do Francie a Německa čtyři dobrovolníky a naopak osm dobrovolníků ze zahraničí přijal).

Pro zmenšení počtu dobrovolníků se SAOP rozhodl i z finančních důvodů – Ministerstvo vnitra ČR poskytuje dotace na dobrovolnickou činnost pouze do výše 70 % celkových nákladů, zbylých 30 % musí organizace hradit sama. Tato výše spolufinancování se pro SAOP ukázala jako problematická. Největší náklady představuje pojistné dobrovolníků (v roce 2007 jde o 850 Kč/os/rok), doprava, ubytování a stravování na výjezdním setkání a odměny lektorů účastnících se školení nebo výjezdního setkání. K tomu je třeba připočítat administrativní náklady (zpracování projektu a účetní a pokladní práce) a drobné náklady typu telefony, kopírování, tisk letáčků apod., které se ve svém součtu rovněž vyšplhají na nemalou částku.

Pro rok 2003 žádal SAOP ministerstvo vnitra o dotaci ve výši 29 900 Kč, tato dotace byla přidělena v plné výši. Pro rok 2005 SAOP požadoval 73 400 Kč, přiděleno bylo 60 000 Kč. Pro rok 2006 SAOP žádal o grant ve výši 43 000 Kč, získal 39 000 Kč. Na rok 2007 napsal SAOP žádost o 44 800 Kč, ministerstvo mu přidělilo 44 000 Kč.

Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených vyžaduje od zájemců o dobrovolnictví výpis z rejstříku trestů a osvědčení od lékaře o tom, že mohou pracovat s dětmi. Zájemci mladší 18 let musí předložit úředně ověřený souhlas rodičů s jejich dobrovolnou činností. Všechny tyto doklady SAOP proplácí.

SAOP s dobrovolníky uzavírá „Smlouvu o výkonu dobrovolnické služby“, ve které se dobrovolník mj. zavazuje k mlčenlivosti o osobních údajích, údajích o zdravotním stavu a majetkových poměrech příjemců pomoci. S přijímající organizací SAOP uzavírá „Smlouvu o podmínkách výkonu dobrovolnické služby“. Obě smlouvy jsou uvedeny v příloze.

Koordinátorkou projektu „Dobrovolnictví – základní činnost občanské společnosti“ je již od roku 2003 paní Daniela Jeníčková.⁸⁸

2.6.1 Specifika práce s lidmi se zdravotním postižením

Obtížnost vykonávání dobrovolnické služby u Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených spočívá v tom, že jde o práci s dětmi se zdravotním postižením. Takováto práce má svá specifika a je poměrně náročná.

Antropolog Robert F. Murphy ve své knize *Umlčené tělo* poukazuje na skutečnost, že vážné zdravotní postižení zcela zásadním způsobem ovlivňuje jak vlastní sebepojetí člověka, tak i způsob, jak k němu přistupují druzí lidé. Upozorňuje, že: „Orgány a tělo jako takové patří k základům, na nichž stavíme své vědomí toho, kdo jsme a co jsme, a jsou nástroji, s jejichž pomocí se potýkáme s realitou a vytváříme ji.“⁸⁹

Murphy uvádí, že na základě své zkušenosti a výzkumu zjistil čtyři nejdalekosáhlejší změny ve vědomí invalidních lidí: sníženou sebeúctu, obsazení a ovládnutí myšlení fyzickými deficity, silný spodní proud zlosti a získání nové, totální a nežádoucí identity.

Totalita tlaku vážného tělesného postižení na vědomé myšlení a jeho pevné usazení v podvědomí umožňují invaliditě ovlivňovat vnímání toho, kdo a co člověk je, mnohem silněji než jiné sociální role, dokonce i tak klíčové jako věk, zaměstnání a etnická příslušnost. Invalidita není role, je to identita, dominantní charakteristika, jíž se musí všechny sociální role přizpůsobit.

Problém nastává i v přístupu druhých lidí k lidem se zdravotním postižením. Murphy píše, že ve vztazích mezi zdravými a postiženými existuje hluboká a nepřirozená ambivalence, neboť je těžké rozhodnout, jak by se měl člověk chovat ke kvazičlověku, k osobě, která vzbuzuje strach a odpor. Poněvadž se lidé dívají na postižené jako na cizí druh, nemohou jejich reakce předvídat; handicapovaný jedinec vypadává z horizontu normálních očekávání a zdravý neví, co mu má říct. Široký segment veřejnosti zvládá vztahy s postiženými pomocí částečného

⁸⁸ Zdroj: interní materiály SAOPu, ústní sdělení koordinátorky.

⁸⁹ MURPHY, R. F.: *Umlčené tělo*, přeložila J. Ogrocká, Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2001, s. 19.

odepření úcty – přistupují k nim jako k nezletilým nebo nezpůsobilým a odpírají jim úctu, tedy to, co jim jako bližním náleží. Od handicapovaného člověka se snaží odlišit uplatňováním své nadřazenosti, jako by je to mělo nějak ochránit před podobným osudem. I tam, kde se zdravý člověk vědomě snaží prokazovat handicapované straně úctu, musí bojovat s inherentní dvojznačností takového setkání, s nedostatkem jasných kulturních vodítek, která by naznačila, jak se chovat, a snad i s vlastním pocitem odporu. Setkání tak často získává atmosféru nucené strojenosti.⁹⁰

Ještě obtížnější, než pracovat s dospělými lidmi se zdravotním postižením, je pomáhat takto postiženým dětem. Jak uvádí Jiří Kracík, své postižení si uvědomuje již dítě předškolního věku.

Jinak dítě reaguje na vrozené tělesné postižení, jinak na postižení získané. S vrozeným postižením se děti zpravidla vyrovnávají lépe, nicméně hrozí zde dvojí nebezpečí: jednak nedostatek podnětů pro rozvoj poznávacích procesů, jednak nevhodné výchovné vedení. Je tedy nutné dbát na dostatečný přísun podnětů, aby nedošlo k opoždění některých oblastí psychického vývoje, a vychovávat dítě se zdravotním postižením tak, aby se mohlo podílet na normálním životě.

Obecně platí, že lehčí tělesné postižení přináší méně náročnou psychologickou situaci než těžké, dlouhodobě trvající postižení. V obtížnější společenské situaci je jedinec, jehož postižení je ve vnějším zjevu patrné a vzbuzuje pozornost okolí.

V souladu se závěry, ke kterým došel Murphy, i Kracík upozorňuje na to, že těžce tělesně postižený jedinec se nachází v nesmírně náročné životní situaci charakterizované častými frustracemi a vnitřními konflikty.⁹¹

⁹⁰ Tamt., s. 90 – 102.

⁹¹ KRACÍK, J.: *Patopsychologie postiženého dítěte. Tělesně a zdravotně postižené dítě*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 9 – 24.

3. Metodika

3.1 Vymezení zkoumaných souborů

Pro zjištění motivů stojících za přáním stát se dobrovolníkem jsem využila dotazníky, které v červnu 2003 a na podzim téhož roku předkládalo občanské sdružení „Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených – SAOP“ zájemcům o dobrovolnictví, konkrétně o pomoc dětem se zdravotním postižením. Tito zájemci byli osloveni při agitaci na pražských středních a vyšších odborných školách a (prostřednictvím výzvy v informačním systému) i na Fakultě humanitních studií UK. Jednalo se především o školy, kde se zájem o takovouto činnost dal předpokládat – křesťanské gymnázium, střední zdravotní školy, vyšší odborná škola sociálně právní apod. Celkem bylo získáno 110 dotazníků, z toho 107 respondentů byli studenti denního studia střední, vyšší odborné nebo vysoké školy, dva zájemci byli zaměstnání a jedna respondentka byla zaměstnána a zároveň dálkově studovala vysokou školu. Poslední tři zmiňovaní zájemci o dobrovolnou činnost byli osloveni přímo koordinátorkou projektu. Tento soubor stejně jako příslušné dotazníky označuji I.

Dále jsem použila vlastní dotazníky určené již pracujícím dobrovolníkům. Rozesílala jsem je ve spolupráci s koordinátorkou projektu elektronickou formou v květnu 2007, bohužel návratnost byla nízká: vyplnilo je pouze devět dobrovolnic. Na tyto dobrovolnice nadále odkazuji jako na soubor II a na jim určený souhrn otázek jako na dotazník II.

3.2 Sběr a zpracování dat

Ke sběru dat byly využity všeobecné dotazníky, které obsahovaly jak otevřené otázky (s volnou formulací odpovědi), tak i otázky uzavřené (výběr z nabízených variant) a polootevřené (výběr z nabízených variant a současně možnost volného vyjádření).

Výsledná data byla zpracována pomocí programů MICROSOFT WORD a MICROSOFT EXCEL a uspořádána do tabulek a grafů.

4. Výsledky

4. 1 Identifikace zkoumaných souborů

1. Rozdělení podle věku

a) Soubor I (otázka č. 4 dotazníku I)

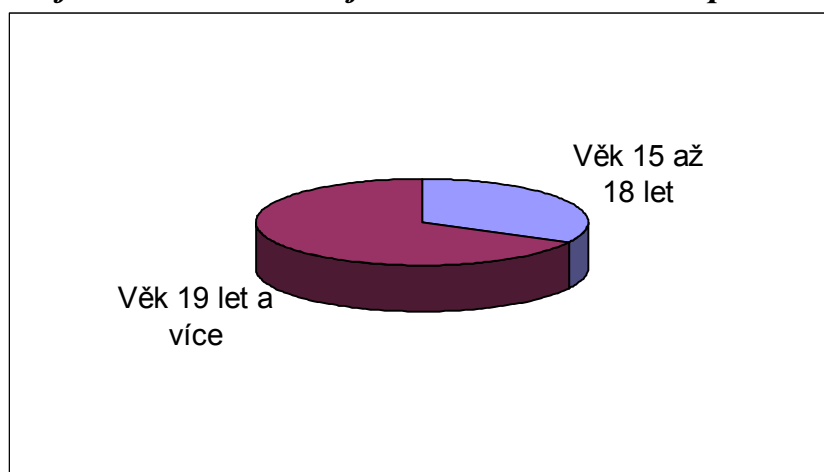
Ze 110 respondentů jich 36, tj. 32,7 %, bylo ve věku od 15 do 18 let včetně a 74, tj. 67,3 %, bylo ve věku od 19 let výše. Toto základní rozdělení zkoumaného souboru budu užívat i nadále, protože právě věk zájemců o dobrovolnickou službu považuji za důležitý pro jejich motivaci. Hraniční věk 18 let je navíc jednak hranicí formální dospělosti, jednak se zpravidla shoduje s dobou ukončení střední školy.

Průměrný věk těchto respondentů činil 19,6 roku. Nejvíce zájemců, 26, bylo dvacetiletých, o něco méně, 20, jich bylo devatenáctiletých. Dále následovali jednadvacetiletí (13 respondentů), osmnáctiletí a sedmnáctiletí (v obou případech 12 respondentů). Šestnáctiletých bylo stejně jako dvaadvacetiletých devět, patnáctiletí byli jen tři. Dvěma zájemcům bylo 24 let, dalším dvěma 26. Od typického zájemce o dobrovolnickou činnost v SAOPu se odlišovaly dvě již zaměstnané ženy – jedné bylo 34 let, druhé 43.

Tabulka č. 1: Rozdělení zájemců o dobrovolnictví podle věku (%)

Ukazatel	Věk 15 až 18 let	Věk 19 let a více
Podíl respondentů	32,7	67,3

Graf č. 1: Rozdělení zájemců o dobrovolnictví podle věku (%)

b) Soubor II (otázka č. 10 dotazníku II)

Všech devět dobrovolnic, které vyplnily dotazník II, bylo starších osmnácti let. Třem dívkám bylo 19 let, dvěma 21, jedné 22, dvěma 23 a jedné dívce bylo 24 let. Jejich průměrný věk byl tedy 21,2 roku.

Diskuse:

Je zřejmé, že věková struktura zájemců o dobrovolnou činnost v SAOPu je primárně určena tím, že nábor dobrovolníků se konal především na středních a vyšších odborných školách. Vycházelo se přitom ze skutečnosti, že v České republice se dobrovolné práci nejčastěji věnují právě studenti, kdežto lidé střední generace na dobrovolnou pomoc nemají čas. Jak píše Jakub Hučín v PSYCHOLOGII DNES, skladba dobrovolníků u nás je odlišná od skladby dobrovolníků na západ od našich hranic. Věkový průměr českých dobrovolníků je nižší, většinou to jsou studenti nebo mladí lidé krátce po studiích.⁹² Totéž uvádí J. Tošner a O. Sozanská: „V zemích, kde má dobrovolnictví nepřerušenou tradici, najdeme mezi pomáhajícími všechny věkové i profesní skupiny, velké skupiny tvoří studenti, ženy s již odrostlými dětmi a lidé v penzi. V České republice je tomu jinak: dobrovolníky jsou především mladé ženy – studentky, často z humanitně zaměřených fakult nebo vyšších a středních škol.“⁹³ Tato slova jako by potvrzovalo i složení souboru II.

2. Rozdělení podle pohlaví

a) Soubor I (pohlaví určeno podle jména, viz otázka č. 1)

Tabulka č. 2: Rozdělení zájemců o dobrovolnictví podle pohlaví (%)

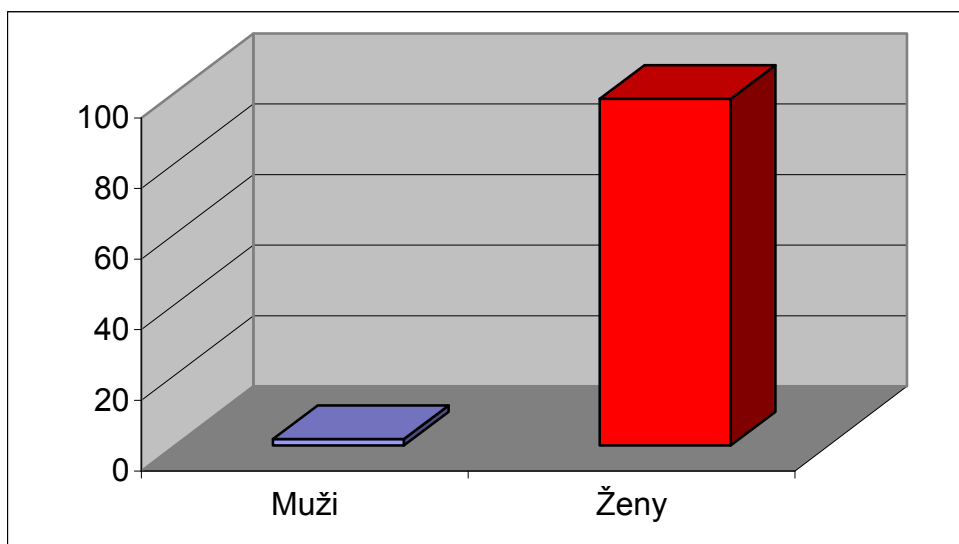
Ukazatel	Věk 15 až 18 let	Věk 19 let a více	Celkový soubor
Podíl mužů	2,8	1,4	1,8
Podíl žen	97,2	98,6	98,2

Graf č.

2: Rozdělení celkového souboru podle pohlaví (%)

⁹² HUČÍN, J.: „Dobrovolníci jsou obrazem společnosti“, *PSYCHOLOGIE DNES*, 2003, č. 10, s. 24.

⁹³ TOŠNER, J. – SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, s. 44.

b) Soubor II (otázka č. 11)

V tomto souboru nebyl žádný muž.

Diskuse:

Mezi zájemci o dobrovolnictví se objevili pouze dva mladí muži, jednomu bylo 17 let, studoval střední školu a již dříve jako dobrovolník pracoval (účastnil se dětských táborů a pomáhal v denním stacionáři pro seniory), druhému bylo 22 let, studoval vyšší odbornou školu a dobrovolnou činnost dosud nikde nevykonával.

Bylo by velmi zajímavé srovnat motivaci mužů a žen, ale vzhledem k tomu, že soubor I tvoří ženy z 98 % a soubor II dokonce ze 100 %, je to na tomto místě nemožné. Že podíl dobrovolníků – mužů je u nás ve srovnání se západními zeměmi velmi nízký, potvrzují i Tošner a Sozanská.⁹⁴

Mezi dobrovolníky SAOPu navíc může hrát roli to, že jde o práci s dětmi – a to je činnost, kterou genderové stereotypy přisuzují ženám, nikoli mužům. Jak uvádí německý psycholog Hartmut Karsten, stereotypy pohlavních rolí v naší společnosti přiřazují muži a ženě typické vlastnosti. Tak například, ženy jsou citově založené, empatické, milovnice dětí, něžné, pečlivé a opatrné, plné porozumění a soucitné, kdežto muži jsou ctižádostiví, dominantní, soutěživí a tvrdí. Tyto stereotypy usnadňují nebo ztěžují přístup k povoláním, zařízením a skupinám daným společností. Dodnes nalezneme ženy spíše v sociální sféře, kdežto muže v technických povoláních a v přírodních vědách.⁹⁵

3. Rozdělení podle pozice

a) Soubor I (otázka č. 5 dotazníku I)

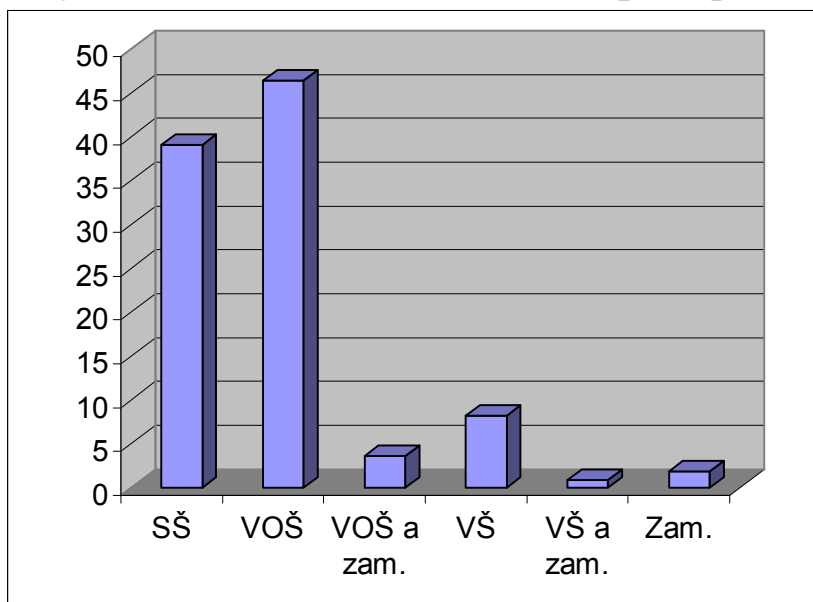
⁹⁴ TOŠNER, J. – SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, s. 44.

⁹⁵ KARSTEN, H.: *Ženy – muži. Genderové role, jejich původ a vývoj*, přeložil P. Babka, Praha: Portál, 2006, s. 23 – 25.

Tabulka č. 3: Rozdělení zájemců o dobrovolnictví podle jejich pozice (%)

Pozice	Věk 15 až 18 let	Věk 19 let a více	Celkový soubor
Střední škola	94,4	12,2	39,1
Vyšší odborná škola	0	68,9	46,4
Vyšší odborná škola a zaměstnání	0	5,4	3,6
Vysoká škola	5,6	9,5	8,2
Vysoká škola a zaměstnání	0	1,4	0,9
Zaměstnání	0	2,7	1,8

Graf č. 3: Rozdělení celkového souboru podle pozice (%)

b) Soubor II (otázka č. 8 dotazníku II)

V době, kdy vykonávaly dobrovolnickou činnost, byly tři dívky studentkami střední školy, dvě dívky studovaly vysokou školu, jedna dobrovolnice byla nejprve na vyšší odborné škole a pak na vysoké škole, další dvě dívky dokončily střední školu a nastoupily na vysokou školu. Jedna respondentka nechala otázku bez odpovědi.

Diskuse:

Souboru I dominují studenti vyšších odborných škol, kteří tvořili rovnou polovinu dotázaných. Zajímavé je, že o dobrovolnou práci mají zájem i lidé, kteří vedle studia pracují a tudíž jsou s největší pravděpodobností značně časově vytíženi. Že se dobrovolníky stávají obvykle velmi aktivní lidé, potvrzuje jak

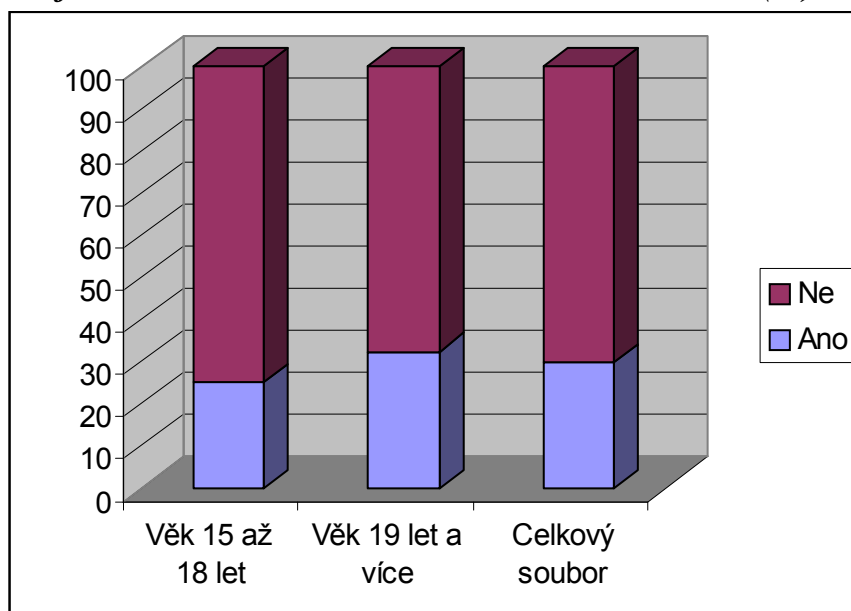
praxe, tak i poznatky získané výzkumem. Například Pavol Frič uvádí: „Není tedy možno říci, že dobrovolníci se rekrutují převážně ze skupin, jež jsou hmotně zajištěny a mají přebytek volného času, který jim umožňuje onen „luxus“ vyvíjet dobrovolnou činnost. Naopak, jako hybný moment se více než materiální či hmotné zabezpečení ukazuje zájem o druhé a aktivní postoj k lidem a životu, neboť dobrovolnou činnost stíhají právě plně vytížení jedinci.“⁹⁶ Frič dále podotýká, že mladí lidé, kteří se připravují na profesní kariéru v oblasti sociální práce, mají často zájem o praktické zkušenosti z dané oblasti.⁹⁷

4. Rozdělení souboru I podle předchozí zkušenosti s dobrovolnictvím (otázky č. 8 a 9 dotazníku I)

Tabulka č. 4: Předchozí zkušenost s dobrovolnictvím (%)

Zkušenost s dobrovolnictvím	Věk 15 až 18 let	Věk 19 let a více	Celkový soubor
Ano	25	32,4	30
Ne	75	67,6	70

Graf č. 4: Předchozí zkušenost s dobrovolnictvím (%)

Tabulka č. 5: Oblast, ve které dobrovolníci působili (%)

⁹⁶ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 106.

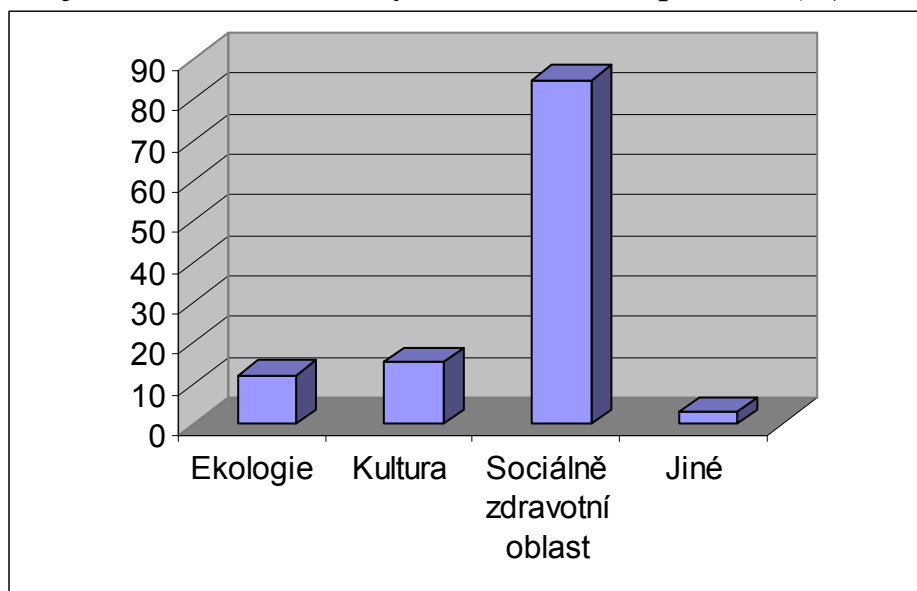
⁹⁷Tamt., s. 105.

Oblast působení	Věk 15 až 18 let	Věk 19 let a více	Celkový soubor
Ekologie	33,3	4,2	12,1
Kultura	11,1	16,7	15,2
Sociálně zdravotní oblast	77,8	87,5	84,8
Jiné	0	4,2	3

Poznámka: V tomto případě nejsou procenta počítána z celkového počtu zájemců o dobrovolnictví v té které kategorii, ale pouze ze souboru respondentů, kteří již jako dobrovolníci pracovali: z respondentů do 18 let včetně to bylo 9 lidí, z respondentů starších 18 let to bylo 24 lidí, celkem tedy 33 respondentů. Součet procent je větší než 100, protože 5 respondentů zaškrtnulo dvě odpovědi (dva respondenti do 18 let, tři starší respondenti).

Dobrovolníci často uváděli, co konkrétně dělali. Objevilo se zde: vodní záchranná služba, program Pět P, dětské tábory, práce v denním stacionáři pro seniory, pomoc při stavbě dětského hospice, sepisování petic týkajících se práv zvířat, pomoc při organizování sbírky humanitární pomoci, účast na protidrogové kampani, hipoterapie, pomoc v kojeneckém ústavu, práce v mateřské školce, hlídání dětí a práce s dětmi z dětských domovů.

Graf č. 5: Oblasti, ve kterých dobrovolníci působili (%)

Diskuse:

Podíl respondentů, kteří již jako dobrovolníci pracovali, je až překvapivě vysoký – čtvrtina studentů do 18 let a takřka třetina lidí starších 18 let. Je to pravděpodobně dáno humanitním zaměřením škol, na kterých byli osloveni.

Naprostá většina dobrovolníků se angažovala v sociálně zdravotní oblasti. Zajímavý je větší podíl mladších dobrovolníků na ekologických projektech – ekologii se jich věnovalo 33,3 %, kdežto ze starších dobrovolníků to bylo jen 4,2 %.

5. Rozdělení souboru II podle doby vykonávání dobrovolnické činnosti (otázka č. 6 dotazníku II)

Otázka číslo 6 zněla takto: „**Jak dlouho již dobrovolnickou činnost vykonáváte nebo jak dlouho jste ji vykonával(-a) v minulosti? – pro SAOP:** – celkem (v případě, že jste již vykonávali dobrovolnickou činnost jinde):

Z odpovědí vyplynulo, že respondentky spolupracovaly se SAOPem v průměru 2,8 roku (jedna dívka 1 rok, dvě dívky 2 roky, čtyři dívky 3 roky, dvě dívky 4 roky). Tři z nich navíc pracovaly jako dobrovolnice i jinde: jedna uvedla, že celkem vykonává dobrovolnickou činnost již 8 let, druhá uvedla celkovou dobu dobrovolnické činnosti přes 5 let, třetí napsala, že kromě práce pro SAOP již půl roku vykonává osobní asistenci jinde.

4.2 Motivace dobrovolníků a zájemců o dobrovolnictví

a) Soubor I (otázka č. 10 dotazníku I)

Daná otázka zněla takto: „**Proč chcete pracovat jako dobrovolník?**“ Nabízely se tyto odpovědi (bylo možné zaškrtnout více možností):

- a) chci mít co na práci,
- b) chci se setkávat s lidmi,
- c) chci rozvinout své dovednosti,
- d) chci takto splnit povinnou školní praxi,
- e) chci pomáhat potřebným lidem,
- f) chci si rozšířit svou kvalifikaci,
- g) chci zvýšit své šance na přijetí na VŠ,
- h) chci splatit dluh, který vůči lidem cítím,
- i) jiné, uveďte prosím.

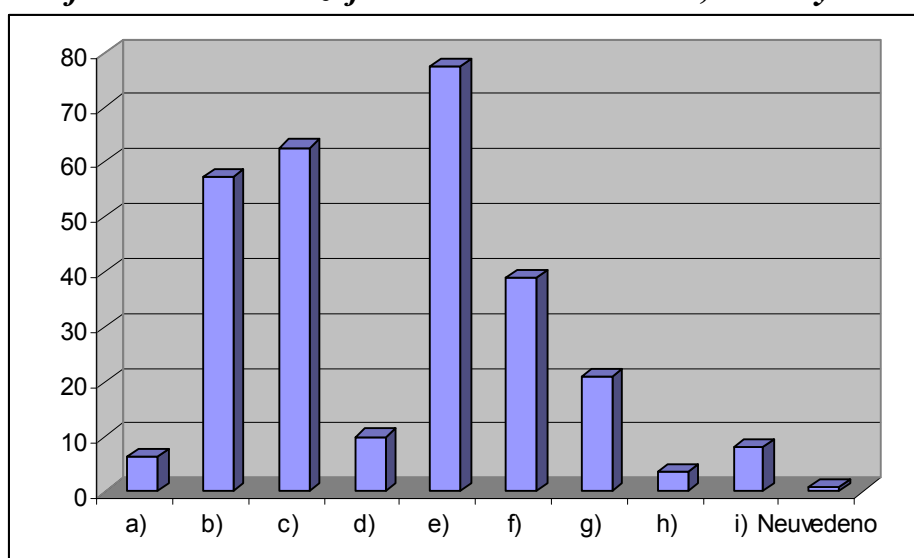
Tabulka č. 6: Motivace zájemců o dobrovolnictví (%)

Motivace	Věk 15 až 18 let	Věk 19 let a více	Celkový soubor
a)	8,3	5,4	6,4
b)	61,1	55,4	57,3
c)	63,9	62,2	62,7
d)	11,1	9,5	10
e)	88,9	71,6	77,3
f)	22,2	47,3	39,1

g)	27,8	17,6	20,9
h)	8,3	1,4	3,6
i)	11,1	6,8	8,2
Neuvedeno	0	1,4	0,9

Respondenti, kteří si vybrali možnost „jiné“, uváděli: „Chci zkusit, jestli na to mám a jestli to dokážu.“ „Tato oblast mě zajímá.“ „Byla jsem na praxi v Ústavu sociální péče pro muže a chtěla bych rozvinout své zkušenosti v tomto oboru.“ „Nová zkušenost.“ „Poznat život dětí s postižením.“ „Líbí se mi nabídka činností.“ „Mám zájem o tento typ práce.“ „Těší mě to, chci být s dětmi a pomáhat jim.“ „Chci zkusit, jaké to je, a zjistit, jestli bych byla schopná takovou práci v budoucnu vykonávat.“

Graf č. 6: Motivace zájemců o dobrovolnictví, celkový soubor (%)

b) Soubor II (otázka č. 1 dotazníku II)

U tohoto souboru byla použita otázka „Proč jste chtěl(-a) pracovat jako dobrovolník?“, nabízené odpovědi byly stejné jako u souboru I, jen posunuté do minulého času. Osm dívek vybralo variantu „chtěl(-a) jsem pomáhat potřebným lidem“, čtyři dívky „chtěl(-a) jsem rozvinout své dovednosti“, tři dívky „chtěl(-a) jsem se setkávat s lidmi“ a dvě dobrovolnice zvolily variantu „chtěl(-a) jsem zvýšit své šance na přijetí na VŠ“.

Diskuse:

Při pohledu na motivaci zájemců o dobrovolnictví (soubor I) zjistíme, že největší význam má pro respondenty z obou věkových skupin motiv e) „chci pomáhat potřebným lidem“ (88,9 % a 71,6 %). Na druhém místě je motiv c) „chci rozvinout své dovednosti“ (63,9 % a 62,2 %) následovaný motivem b) „chci se setkávat s lidmi“ (61,1 % a 55,4 %). Poté se pořadí motivů liší, protože zatímco

mezi respondenty do 18 let přikládá motivu g) „chci zvýšit své šance na přijetí na VŠ“ váhu 27,8 %, mezi respondenty staršími 18 let klade na tento motiv důraz jen 17,6 %. Tento rozdíl je pochopitelný, protože ve skupině starších respondentů jich 85,1 % studuje na vyšší odborné nebo na vysoké škole. I tak je zajímavé, že tuto odpověď volili i lidé, kteří již na vysoké škole studovali.

Ještě větší rozdíl najdeme u motivace f) „chci si rozšířit svou kvalifikaci“. Tuto odpověď zvolilo jen 22,2 % osmnáctiletých a mladších zájemců o dobrovolnictví, ale plných 47,3 % starších respondentů. Zdá se, že se zde u starších respondentů projevuje větší zodpovědnost vůči vlastní profesní kariéře.

U ostatních motivů již rozdíly nejsou tak patrné: 11,1 % mladších respondentů a 9,5 % starších respondentů zaškrtnulo odpověď d) „chci takto splnit povinnou školní praxi“, 8,3 % mladších uchazečů a 5,4 % starších uchazečů vybralo odpověď a) „chci mít co na práci“, 8,3 % respondentů do 18 let včetně a 1,4 % respondentů nad 18 let zvolilo h) „chci splatit dluh, který vůči lidem cítím“ a 11,1 % na jedné straně a 9,5 % na straně druhé uvedlo jiný motiv. Jedna respondentka otázku nezodpověděla.

Jak zde, tak i u souboru II se tedy zdá, že největší význam má potřeba pomáhat. Nicméně najít můžeme i motivy, které by bylo možné označit za pragmatické – touha rozvinout své dovednosti, zvýšit své šance na přijetí na vysokou školu a rozšířit si kvalifikaci. Zajímavým zjištěním je, že čtyři dívky ze souboru I přiznávají motivaci „splatit dluh lidem“. Pouze sedm lidí z téhož souboru uvedlo, že se chtějí věnovat dobrovolnictví proto, aby měli co na práci. To odpovídá zjištěním Friče⁹⁸ i Tošnera⁹⁹, že dobrovolníci jsou zpravidla angažovaní v mnoha dalších aktivitách, tudíž nedostatkem práce obvykle netrpí.

Gabriela Čechová uvádí mj. tyto motivy dobrovolnické činnosti: získávání nových přátel a kontaktů; získávání nových zkušeností, informací, znalostí a dovedností; možnost sebereflexe a sebezdokonalování; možnost seberealizace; dobrý pocit z dobře vykonané práce; zvýšení vlastní kvalifikace; růst osobní prestiže.¹⁰⁰ K tomu Radim Prahl dodává, že podle jeho soudu má každý dobrovolník pro své „dobrovolnění“ vždy více důvodů. Menší z nich je pragmatická (zápočet praxe), velká část je ryze osobní (dlouhodobá potřeba vztahu a blízkosti, naplnění potřeby pomáhat) a je tu i motiv možné změny mezilidských vztahů. Dobrovolníci, kteří projdou výcvikem, s úlevou sdělují, že svět není až tak špatný, že jej můžeme změnit, že mají novou naději na humánní vztahy mezi lidmi.¹⁰¹ K oněm „pragmatickým“ důvodům lze doplnit názor M. Dohnalové, že mnozí dobrovolníci získávají zaměstnání na trhu práce právě díky

⁹⁸ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 106.

⁹⁹ TOŠNER, J.: „Úvod“ in TOŠNER, J., ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 5.

¹⁰⁰ ČECHOVÁ, G.: „Proč to ti dobrovolníci dělají?“ in TOŠNER, J., ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 9.

¹⁰¹ PRAHL, R.: „Proč to ti dobrovolníci dělají?“ in TOŠNER, J.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 9.

zkušenostem a odborností, které nabyli jako dobrovolníci. Vykonávání dobrovolnické práce je pro mnoho lidí nedocenitelné také kvůli získání či upevnění pracovních návyků.¹⁰²

Na webových stránkách www.dobrovolnik.cz, jejichž provozovatelem je HESTIA – Národní dobrovolnické centrum a editorem Vojtěch Tutr, najdeme tvrzení, že řadového občana vedou k dobrovolnictví v drtivé většině případů důvody morální - potřeba pomoci druhému či lidstvu, ať již přímo nebo nepřímo. Často je to i zkušenost někoho z okolí s pomocí přijímanou v těžkém období.¹⁰³ Přesto každý dobrovolník něco za svou pomoc přece jen očekává. Často to jsou zkušenosti v oblastech jinak nedostupných, které může dobrovolník později využít ve studiu anebo v zaměstnání. Dobrovolná činnost je přitažlivá také pro svou různorodost a operativnost. Nově získaní přátelé zaručují nové zážitky, nová řešení problémů, nový pohled na svět a samozřejmě také zábavu. V neposlední řadě je pro dobrovolníky velkým přínosem získaná či posílená sebedůvěra.¹⁰⁴

Frič zmiňuje výsledky výzkumu provedeného v roce 2000 mezi 366 dobrovolníky. Mezi důvody považovanými za důležité pro rozhodnutí stát se dobrovolníkem zvolilo 93 % oslovených variantu „důvěra v organizaci, která práci organizuje“, 91 % vybralo „přesvědčení, že člověk pomůže šířit dobrou myšlenku“, tři čtvrtiny dobrovolníků označily za důležité tyto aspekty dobrovolné práce: možnost navazovat nové vztahy se zajímavými lidmi (76 %), snahu uplatnit své schopnosti (76 %), pocit, že dobrovolná práce patří ke způsobu života lidí jako jsou oni (75 %), možnost získat nové dovednosti a zkušenosti (74%), pocit, že jejich pomoc potřebují lidé, které znají (74 %) a oslovení lidmi, kteří pro danou organizaci již pracovali (74 %). Jen menšina dobrovolníků označila za důležitou motivaci náboženské přesvědčení (30 %), zkušenost s obtížnou rodinnou situací (36 %) nebo osobní příklad příbuzných či známých (38 %).¹⁰⁵

4.3 Přínos dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky

Dotazník II obsahoval otázku č. 2: „Co Vám dobrovolnická činnost skutečně přinesla?“ Nabízené možnosti a četnosti odpovědí jsou uvedeny v následující tabulce (bylo možné zvolit více variant):

Tabulka č. 7: Přínos dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky

Odpověď	Četnost odpovědí
---------	------------------

¹⁰² DOHNALOVÁ, M.: „Veřejný prostor a dobrovolnické organizace“, *Lidé města. Revue pro antropologii, etnologii a etologii komunikace* 16, 2005, č. 2, s. 39.

¹⁰³ HESTIA – Národní dobrovolnické centrum: *Kdo jsou dobrovolníci* [online]. [Cit. 30. 4. 2007]. Dostupné z: http://www.dobrovolnik.cz/1_lide.shtml

¹⁰⁴ HESTIA – Národní dobrovolnické centrum: *Co z toho ti lidé mají* [online]. [Cit. 30. 4. 2007]. Dostupné z: http://www.dobrovolnik.cz/1_co.shtml

¹⁰⁵ FRÍČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 66 – 67.

Radost z toho, že jsem někomu prospěšný(-á)	8
Potvrzení o splnění školní praxe	2
Přátelský vztah s klientem/klientkou	3
Příjemné trávení volného času	4
Pocit vnitřního obohacení, seberealizace	5
Výhodu pro přijímací zkoušky na VŠ	4
Seznámení se zajímavými lidmi	7
Větší sebevědomí	4
Společenské uznání	0
Ocenění od koordinátorky	2
Nové znalosti a zkušenosti	9
Jiné, uveďte prosím	0

Diskuse:

Všem devět dívek v souboru II odpovědělo, že jim dobrovolnická činnost přinesla nové znalosti a zkušenosti. Osm dívek uvedlo, že pro ně dobrovolnictví znamenalo radost z toho, že jsou někomu prospěšné, sedm, že se seznámily se zajímavými lidmi, pět dívek získalo pocit vnitřního obohacení a seberealizace.

V rámci již dříve zmíněného výzkumu zaměřeného na dárcovství a dobrovolnictví v České republice uvedlo 95 % z 366 dotazovaných dobrovolníků, že jim dobrovolnictví přineslo pocit smysluplné práce, 77 % uvedlo, že pro ně bylo přínosem posílení sebevědomí, pro 75 % představovala dobrovolná práce vhodné vyplnění volného času, pro 63 % bylo důležité udržet se v kondici a neztratit pracovní návyky, 45 procentům dobrovolnictví přineslo uznání a prestiž.¹⁰⁶ Dále Frič uvádí výsledky získané z rozhovorů. Podle něj se v rozhovorech potvrdilo, že za jednu z nejdůležitějších odměn považují dobrovolníci pocit participace na společensky prospěšném projektu. Rovněž velkou satisfakcí je pro dobrovolníky vzdělávání a školení, které jim umožňuje osobní růst, rozšíření kvalifikace nebo rekvalifikaci, usnadnění studia, lepší orientaci ve vlastních problémech apod. Zkušenost s dobrovolnictvím může také posloužit jako užitečná informace v životopisech těch, kteří hledají nové zaměstnání či se ucházejí o studium na vysoké škole.¹⁰⁷

¹⁰⁶ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 64.

¹⁰⁷ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 111.

4.4 Negativní stránky dobrovolnické činnosti

Dobrovolnicím byla položena tato otázka (č. 3 dotazníku II): „**Co naopak hodnotíte na své dobrovolnické činnosti jako negativní?**“ Nabízené možnosti (zvolené s ohledem na typ dobrovolnické činnosti ve Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených) a četnosti odpovědí jsou opět uvedeny v následující tabulce. Bylo možné zvolit více variant.

Tabulka č. 8: Negativní stránky dobrovolnické činnosti

Odpověď	Četnost odpovědí
Velké časové vytížení	4
Nedostatek uznání v mém okolí	0
Nedostatečné společenské uznání	0
Velká odpovědnost	2
Velká fyzická nebo psychická náročnost	6
Špatný vztah s dítětem, které jsem měl(-a) na starosti	0
Špatný vztah s rodiči dítěte	0
Málo podnětná a nezajímavá činnost	0
Jiné, uveďte prosím	0

Diskuse:

Četnost stížností dobrovolnic na značnou fyzickou a psychickou náročnost pravděpodobně vyplývá z charakteru jejich dobrovolnické práce, kterou je pomoc dětem se zdravotním postižením.

Následně dobrovolnice odpovídaly na otázku číslo 4, **jaké změny v organizování dobrovolnické činnosti by podle nich byly prospěšné.** Varianty odpovědí byly vybrány s ohledem na dobrovolnickou službu organizovanou SAOPem, opět bylo možné vybrat více variant.

Tabulka č. 9: Žádoucí změny v organizování dobrovolnické činnosti

Odpověď	Četnost odpovědí
Zavedení pravidelných supervizí	4
Častější setkávání dobrovolníků	5
Alespoň symbolické ocenění ze strany SAOPu	0

Lepší kontakt s koordinátorkou	0
Pomoc v komunikaci s rodiči dítěte	1
Jiné, uveďte prosím	0

Diskuse:

Podle Gabriely Čechové lze slovo „supervize“ přeložit jako získávání a poskytování zpětných vazeb. Dobrovolníci z pomáhajících profesí mohou potřebovat podporu a supervizi prováděnou terapeutem, psychologem nebo jiným odborníkem, který dobrovolníkům vysvětlí situaci klientů, zabráni jejich vyhoření či tomu, aby přebírali odpovědnost za události a problémy klientů, které nemohou ovlivnit. Dobrovolníci potřebují vědět, zda má jejich práce smysl, zda ji dělají dobře, v čem se mohou zlepšit, jak jsou s nimi klienti či organizace spokojeni. Supervize je ovšem zároveň důležitým zdrojem informací i pro organizace – ty mohou od dobrovolníků získat mnoho podnětů a zpětných vazeb o tom, co je dobré, co je potřeba změnit, případně, jak to udělat, aby jejich činnost byla efektivnější.¹⁰⁸

Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci odpočinek v současné době pořádá jedno setkání dobrovolníků ročně, supervizi je možné získat na požádání. Pravděpodobně by bylo vhodné uvažovat nad častějšími setkáními dobrovolníků a nad pravidelnými supervizemi, kamenem úrazu by se však mohly stát finanční náklady.

Jak uvádí Pavol Frič, rozsah a variabilita satisfakce z vykonávání dobrovolné práce je značná, což svědčí o dobré práci neziskových organizací s dobrovolníky. Většina dobrovolníků je se zabezpečením své práce ze strany organizace spokojena, jen určitá část z nich kritizuje zejména organizování dobrovolné práce a oceňování snahy dobrovolníků. Téměř polovina dobrovolníků si myslí, že by se jejich práce dala mnohem lépe organizovat, a každý pátý se domnívá, že jeho snaha většinou není dostatečně oceněna. To jsou podle Friče poměrně vysoká čísla svědčící o tom, že práce s dobrovolníky dosud má své mezery.¹⁰⁹

4.5 Důvody ukončení dobrovolnické činnosti

Čtvrtá otázka dotazníku II zněla takto: „**Pokud již dobrovolnickou činnost nevykonáváte, jaké byly důvody, které Vás vedly k jejímu ukončení?**“ Nabízené možnosti odpovědí byly následující:

¹⁰⁸ ČECHOVÁ, G.: „Je třeba supervize pro dobrovolníky?“ in TOŠNER, J., ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 23.

¹⁰⁹ FRIČ, P. a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 65.

Tabulka č. 10: Důvody ukončení dobrovolnické činnosti

Odpověď	Četnost odpovědí
Nedostatek volného času	3
Nedostatek uznání v mém okolí	0
Nedostatečné společenské uznání	0
Velká odpovědnost	0
Nevyhovující organizace činnosti ze strany SAOPu	0
Velká fyzická nebo psychická náročnost	0
Špatný vztah s dítětem, které jsem měl(-a) na starosti	0
Špatný vztah s rodiči dítěte	0
Málo podnětná a nezajímavá činnost	0
Jiné, uveďte prosím	0
Bez odpovědi	6

Diskuse:

Na otázku odpověděly pouze tři dobrovolnice, zbývajících šest tedy s největší pravděpodobností dosud dobrovolnickou službu pro SAOP vykonává.

Pavol Frič říká, že pro dobrovolnou činnost je charakteristická velká proměnlivost. Mnozí dobrovolníci jsou aktivní pouze jeden až dva roky, jiní i pět až deset let. U mladých dobrovolníků z řad studentů středních škol je patrný značný odliv při ukončení střední školy a přechodu do zaměstnání či na vysokou školu.¹¹⁰ Tuto skutečnost potvrzují i zkušenosti koordinátorky dobrovolnického programu v SAOPu.

4.6 Hodnotová orientace dobrovolníků

Otázka zjišťující hodnotovou orientaci dobrovolníků (otázka č. 9 dotazníku II) byla položena takto: „**Pokud byste měli sestavit svůj žebříček hodnot, které pojmy by se v něm objevily na prvních místech? Zaškrtněte prosím nejvýše tři hodnoty.**“ Hodnoty, z nichž si dobrovolnice mohly vybrat, jsou uvedeny v následující tabulce:

Tabulka č. 11: Hodnotová orientace dobrovolníků

¹¹⁰ FRIČ, P. a kol.: *Dárčovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, s. 110.

Odpověď	Četnost odpovědí
Rodina	6
Moudrost	1
Štěstí	0
Hmotné zabezpečení	0
Vnitřní harmonie	3
Sebeúcta	0
Krása	0
Přátelství	1
Láska	7
Prospěšný život	1
Blaho národa	0
Zábava	0
Vzrušující život	0
Svoboda	2
Společenské uznání	0
Zdraví	6

Diskuse:

Paul Dekker a Loek Halman tvrdí, že většina studií snažících se vysvětlit dobrovolnictví nachází jen slabé korelace se sociodemografickými charakteristikami jako jsou věk, příjem, vzdělání a společenská třída. Zdá se tedy pravděpodobné, že vysvětlení bude spočívat spíše v hodnotách, přičemž hodnoty jsou chápány jako hluboce zakořeněné dispozice, které vedou člověka k tomu, aby jednal určitým způsobem.¹¹¹

Respondentky z tohoto malého souboru si nejvíce cení lásky, rodiny a zdraví.

Ve výzkumu provedeném v roce 2002 odpovídalo na naprosto stejně položenou otázku 43 manažerů bank, výrobních podniků a zemědělských podniků na území bývalého okresu České Budějovice. Tři čtvrtiny respondentů byli muži. Výsledky vypadaly takto: naprostá většina manažerů zvolila hodnoty „zdraví“ (81,4 %) a „rodina“ (79 %). Až daleko za těmito dvěma hodnotami se umístily „hmotné zabezpečení“ (23,3 %), „láska“ (18,6 %), „přátelství“ (16,3 %), „šťěstí“ a „svoboda“ (shodně 14 %), „moudrost“, „sebeúcta“ a „prospěšný život“ (shodně 2,3 %). Pojmy „krása“, „blaho národa“ a „společenské uznání“ nezaškrtl nikdo.¹¹²

¹¹¹ DEKKER, P. – HALMAN, L.: „Volunteering and Values“ in DEKKER, P. – HALMAN, L., eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 6.

¹¹² VOHLÍDALOVÁ, R.: *Okruhy vnějšího a vnitřního prostředí působícího na manažera v souvislosti s etikou*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, katedra řízení, 2002, s. 60, vedoucí diplomové práce R. KRNINSKÁ.

Dobrovolníkům pracujícím pro SAOP by měli být názorově blízcí respondenti průzkumu provedeného o tři roky později. Bylo jimi 25 studentů třetího ročníku gymnázia (14 chlapců a 11 dívek ve věku okolo 18 let). „Zdraví“ zde vybralo 76 % studentů, „lásku“ 48 %, „rodinu“ 36 %, „štěstí“ a „rodinu“ souhlasně 28 % studentů, „hmotné zabezpečení“ 20 %, „zábavu“ 16 %, „vnitřní harmonii“ 12 % a „moudrost“, „sebeúctu“ a „vzrušující život“ zvolily shodně 4 % studentů. Pojmy „krása“, „prospěšný život“, „blaho národa“ a „společenské uznání“ nezaškrtl nikdo. U hodnoty „rodina“ se naprosto markantně projevíly genderové rozdíly: mezi tři nejdůležitější pojmy ji vybralo plných 63,6 % dívek, ale jen 14,3 % chlapců.¹¹³

¹¹³ VOHLÍDALOVÁ, R.: *Náročná životní situace a výchovně-vzdělávací proces*, Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, katedra pedagogiky, 2005, s. 31 - 32, vedoucí závěrečné práce M. HANUŠOVÁ.

5. Závěr

Cílem mé práce byl popis dobrovolnictví jakožto významného stavebního kamene občanské společnosti a vymezení možných motivů, které mohou jedince vést k tomu, že se stane dobrovolníkem.

Východiskem praktické části práci byly dva dotazníky: dotazník předkládaný zájemcům o dobrovolnickou činnost, který v roce 2003 vyplnilo 110 respondentů, a dotazník určený dobrovolníkům, který v květnu 2007 vyplnilo 9 dívek. Dobrovolnickou činností je v daném případě pomoc dětem se zdravotním postižením.

Průměrný věk zájemců o dobrovolnickou službu byl 19,6 roku, těmito zájemci byly z 98,2 % dívky. Téměř všichni byli studenty denního studia střední, vyšší odborné nebo vysoké školy. Průměrný věk devíti dobrovolnic byl 21,2 roku, v době, kdy dobrovolnickou činnost vykonávaly, všechny studovaly. Tyto výsledky jsou do značné míry určeny tím, na jakou skupinu lidí se obrátila organizace pořádající nábor dobrovolníků. I tak je ale možné říci, že jsou plně ve shodě se zjištěními z literatury, která uvádí, že v České republice se dobrovolníky nejčastěji stávají mladé ženy z humanitně zaměřených škol. Počet dobrovolníků – mužů je v České republice obecně nízký. Tento trend je v daném případě ještě zesílen skutečností, že se zde jedná o práci s dětmi, tj. o činnost tradičně chápanou jako vhodnou pro ženy.

Takřka třetina zájemců o dobrovolnickou činnost se již dříve dobrovolnictvím věnovala. Většina z nich pracovala v sociálně zdravotní oblasti. Respondenti často uváděli nějakou formu práce s dětmi – pomoc v kojeneckém ústavu, mateřské škole či dětském domově, hlídání dětí, účast na letních táborech, program Pět P. Zřejmě se tedy jedná o aktivní mladé lidi, kteří již s dobrovolnictvím učinili dobrou zkušenost.

Průměrná doba, po kterou pro danou organizaci pracovalo devět oslovených dívek, byla 2,8 roku. Dvě z nich se nějakou formou dobrovolné pomoci zabývaly již dříve, třetí začala s dobrovolnickou činností pro jinou neziskovou organizaci před půl rokem.

Co se týče pohnutek vedoucích k dobrovolnické činnosti, ukázalo se, že u obou skupin respondentů bylo převládajícím motivem přání pomáhat potřebným lidem. Tuto skutečnost uvedlo 77,3 % zájemců o dobrovolnictví. Výraznou prosociální orientaci je možné vidět v preferenci motivu „chci se setkávat s lidmi“ (tento důvod pro dobrovolnictví označilo 57,3 % členů prvního souboru). Objevují se zde i motivy, které lze s určitou nadsázkou označit za pragmatické – potřeba rozvinout své dovednosti (62,7 % dotázaných), rozšířit si svou

kvalifikaci (39,1 % dotázaných), zvýšit své šance na přijetí na vysokou školu (20,9 % dotázaných) a splnit povinnou školní praxi (10 % dotázaných). I takovéto motivy jsou samozřejmě přijatelné; ostatně zvýšení dovedností a rozšíření kvalifikace ve své důsledku znamená přínos pro celou společnost.

Zvolené motivy lze srovnat s odpověďmi dobrovolnic na otázku, co jim dobrovolnická činnost skutečně přinesla. Všechny devět dívek odpovědělo, že to byly nové znalosti a zkušenosti, osm dobrovolnic cítilo radost z toho, že jsou někomu prospěšné, pro sedm z nich bylo přínosem seznámení se se zajímavými lidmi, pět získalo pocit vnitřního obohacení a seberealizace. Ukázalo se, že pro čtyři dívky znamenala dobrovolnická činnost skutečně výhodu při přijímacích zkouškách na vysokou školu. Žádná dobrovolnice ale nepotvrdila, že by jí dobrovolnictví přineslo společenské uznání.

Za negativa své dobrovolnické činnosti respondentky označovaly zejména velkou fyzickou a psychickou náročnost (v šesti případech) a značné časové vytížení (ve čtyřech případech). S dobrovolnictvím již skončily tři dívky, všechny tři tak však učinily nikoli kvůli náročnosti dané práce, ale kvůli nedostatku času. Jak literatura, tak i poznatky z praxe prokazují, že příčinou odchodu bývá často dokončení střední školy a přechod na školu vysokou či do zaměstnání.

Tím, co by dotazované dobrovolnice nejvíce uvítaly, by bylo častější setkávání dobrovolníků a pravidelné supervize. Psychická podpora a poskytování zpětné vazby jsou obzvláště důležité při tak náročné činnosti, jakou práce s dětmi se zdravotním postižením nepochybně je.

Na hodnotovém žebříčku dobrovolnic stála na prvním místě láska, rodina a zdraví. To ovšem není ani tak typické pro dobrovolníky jako takové, jako pro dívky daného věku. Z osmnáctiletých gymnazistek zvolilo u stejně formulované otázky lásku jako jednu ze svých tří nejdůležitějších hodnot přibližně polovina, rodinu 63,6 % a zdraví zvolilo dokonce 90,9 % z nich.

Závěrem je možné shrnout, že nejdůležitější motiv k dobrovolnické činnosti je altruistický – je to přání pomáhat ostatním. Důležitý ovšem je i osobní přínos: rozvinutí vlastních dovedností a získání nových přátel a společenských kontaktů. Ukázalo se rovněž, že mnohým dobrovolníkům jejich činnost poskytuje vnitřní obohacení, seberealizaci a uspokojení z toho, že jsou někomu prospěšní. Je také důležité si uvědomit, že právě nezištnou pomocí ostatním se utváří občanská společnost.

6. Přehled použité literatury

ALEXANDER, J. C.: *The Civil Sphere*, New York: Oxford University Press, 2006, 793 s., ISBN 0-19-516250-9.

BALCAR, KAREL: *Úvod do studia psychologie osobnosti*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 232 s.

BATSON, C. DANIEL – AHMAD, NADIA – TSANG, JO-ANN: „Four Motives for Community Involvement“, *Journal of Social Issues* 58, 2002, č. 3, s. 429 – 445.

ČECHOVÁ, GABRIELA: „Proč to ti dobrovolníci dělají?“ in TOŠNER, JIŘÍ, ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 9.

ČECHOVÁ, GABRIELA: „Je třeba supervize pro dobrovolníky?“ in TOŠNER, JIŘÍ, ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 23.

DEKKER, PAUL – HALMAN, LOEK: „Preface“ in DEKKER, PAUL – HALMAN, LOEK, eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. vii – viii, ISBN 0-306-47737-8.

DEKKER, PAUL – HALMAN, LOEK: „Volunteering and Values“ in DEKKER, PAUL – HALMAN, LOEK, eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 1 – 12, ISBN 0-306-47737-8.

DOHNALOVÁ, MARIE: „Občanský sektor“ in DOHNALOVÁ, MARIE – MALINA, JAROSLAV – MÜLLER, KAREL: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 57 – 60, ISBN 80-7204-278-5.

DOHNALOVÁ, MARIE: „Veřejný prostor a dobrovolnické organizace“, *Lidé města. Revue pro antropologii, etnologii a etologii komunikace* 16, 2005, č. 2, s. 29 – 42.

DOHNALOVÁ, MARIE – MALINA, JAROSLAV: *Slovník antropologie občanské společnosti*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, 778 s., ISBN 80-7204-349-8.

FRIČ, PAVOL: *Aktivita a potřeby neziskových organizací v ČR. Výsledky kvantitativního sociologického šetření*, Praha: Agnes – Agentura rozvoje neziskového sektoru a ICN – Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací, 1998, 61 s., ISBN 80-902633-0-5.

FRIČ, PAVOL a kol.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky z výzkumu NROS a AGNES*, Praha: AGNES a NROS, 2001, 115 s., ISBN 80-902633-7-2.

FRIČ, PAVOL: „Význam dobrovolnictví v moderní společnosti. Dobrovolnictví jako modernizační trend“, *Grantis X*, 2002, č. 7 – 8, s. 3 – 5.

FRIČ, PAVOL – GOULLI, ROCHDI a kol.: *Neziskový sektor v ČR. Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, 203 s., ISBN 80-86432-04-1.

FRIŠTENSKÁ, HANA: „Vývoj organizované filantropie po roce 1990“ in DOHNALOVÁ, MARIE – MALINA, JAROSLAV – MÜLLER, KAREL: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 145 – 148, ISBN 80-7204-278-5.

GELLNER, ERNST: *Podmínky svobody. Občanská společnost a její rivalové*, z anglického originálu *Conditions of Liberty. Civil Society and Its Rivals*, London: Hamish Hamilton, 1996, přeložili Jan Richter a Eva Musilová, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 187 s., ISBN 80-85959-27-5.

HESTIA – Národní dobrovolnické centrum: *Úvod* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/ndc.shtml#>

HODGKINSON, VIRGINIA A.: „Volunteering in Global Perspective“ in DEKKER, PAUL – HALMAN, LOEK, eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 20 – 45, ISBN 0-306-47737-8.

HUČÍN, JAKUB: „Dobrovolníci jsou obrazem společnosti“, *PSYCHOLOGIE DNES*, 2003, č. 10, s. 24 – 25.

International Association for Volunteer Effort IAVE: *About IAVE* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: <http://www.iave.org/about.html>

JIRÁNEK, RADEK: „Akreditace dobrovolnické služby. Dobrovolnictví podle zákona o dobrovolnické službě“, *Grantis XI*, 2003, č. 2, s. 5 – 7.

JUNKEVIČIUS, STANISLOVAS – SAVICKA, AIDA: „From Restitution to Innovation. Volunteering in Postcommunist Countries“ in DEKKER, PAUL – HALMAN, LOEK, eds.: *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003, s. 127 - 139, ISBN 0-306-47737-8.

KARSTEN, HARTMUT: *Ženy – muži. Genderové role, jejich původ a vývoj*, z německého originálu *Weiblich – Männlich*, München: Ernst Reinhardt, GmbH and Co KG, Verlag, 2003, přeložil Petr Babka, Praha: Portál, 2006, 183 s., ISBN 80-7367-145-X.

KOHÁK, ERAZIM: *Člověk, dobro a zlo. O smyslu života v zrcadle dějin. Kapitoly z dějin morální filosofie*, Praha: JEŽEK, 1993, 271 s., ISBN 80-901625-3-3.

KOMÁREK, STANISLAV: *Obraz člověka v dílech některých významných biologů 19. a 20. století*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 20, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně,

Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, 104 s., ISBN 80-7204-295-5.

KOPŘIVA, KAREL: *Lidský vztah jako součást profese. Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*, Praha: Portál, 2000, 147 s., ISBN 80-7178-429-X.

KRACÍK, JIŘÍ: *Patopsychologie postiženého dítěte. Tělesně a zdravotně postižené dítě*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 86 s.

LES, EWA: „The Voluntary Sector in Post-Communist East Central Europe: From Small Circles of Freedom to Civil Society“ in DE OLIVEIRA, MIGUEL DARCY – TANDON, RAJESH, eds.: *Citizens. Strengthening Global Civil Society*, Washington: CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation, 1994, s. 195 – 237, ISBN 0-9644001-0-3.

MATOUŠEK, OLDŘICH, a kol.: *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, 309 s., ISBN 80-7178-473-7.

Ministerstvo vnitra ČR, odbor prevence kriminality: *Dobrovolnická služba* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/ministerstvo/opk/od_dobro.html

Ministerstvo vnitra ČR, oddělení prevence kriminality: *Dotace udělené v roce 2007 (1. kolo)* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/prevence/dobrovol/dotace/dotace_07.html

MURPHY, ROBERT F.: *Umlčené tělo*, z anglického originálu *The Body Silent*, New York: Henry Holt and Company, Inc., 1987, přeložila Jana Ogrocká, Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2001, 188 s., ISBN 80-85850-98-2.

MÜLLER, KAREL: „Krise důvěry a obnova důvěry“ in DOHNALOVÁ, MARIE – MALINA, JAROSLAV – MÜLLER, KAREL: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 108 – 111, ISBN 80-7204-278-5.

MÜLLER, KAREL: „Občanská společnost – nikoli všelék, pouhá nezbytnost“, *Grantis X*, 2002, č. 7 – 8, s. 2 – 3.

MÜLLER, KAREL: „Současná pojetí konceptu občanské společnosti“ in DOHNALOVÁ, MARIE – MALINA, JAROSLAV – MÜLLER, KAREL: *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů, svazek 17, Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2003, s. 25 – 35, ISBN 80-7204-278-5.

NAKONEČNÝ, MILAN: *Motivace lidského chování*, Praha: Academia, 1997, 270 s., ISBN 80-200-0592-7.

PRAHL, RADIM: „Proč to ti dobrovolníci dělají?“ in TOŠNER, J.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 9 – 10.

RIDLEY, MATT: *Původ ctnosti. O evolučních základech a zákonitostech nesobeckého jednání člověka*, z anglického originálu *The origins of virtue*, London: Penguin Books, 1996, přeložil Martin Konvička, Praha: Portál, 2000, 296 s., ISBN 80-7178-351-X.

SENECA, LUCIUS ANNAEUS: *O dobrodiních*, z latinského originálu podle vydání *Séneque: Des bienfaits. Texte établi et traduit par F. Préchac*, Paris: Les Belles Lettres, 1926, přeložil Václav Bahník, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992, 376 s., ISBN 80-205-0168-1.

SOKOL, JAN: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad, 2004, 392 s., ISBN 80-7021-713-8.

SPAEMANN, ROBERT: *Základní mravní pojmy a postoje*, z německého originálu *Moralische Grundbegriffe*, München: Verlag C. H. Beck, 1986, přeložil Karel Hlavoň, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, 91 s., ISBN 80-205-0484-2.

THOMPSON, MEL: *Přehled etiky*, z anglického originálu *Ethical Theory* přeložila Pavla Čísařová, Praha: Portál, 2004, 168 s., ISBN 80-7178-806-6.

TOŠNER, JIŘÍ: „Úvod“ in: TOŠNER, JIŘÍ, ed.: *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Praha: HESTIA - Národní dobrovolnické centrum, 2003, s. 5 – 8.

TOŠNER, JIŘÍ – SOZANSKÁ, OLGA: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha: Portál, 2002, 149 s., ISBN 80-7178-514-8.

United Nations Volunteers: *Who we are* [online]. [Cit. 2. 5. 2007]. Dostupné z: <http://www.unv.org/who-we-are.html>

VAJDOVÁ, TEREZA: *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje. Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, 119 s., ISBN 80-7204-379-X.

Velký sociologický slovník, Praha: Karolinum, 1996, 1627 s., ISBN 80-7184-311-3.

VOHLÍDALOVÁ, RENATA: *Okruhy vnějšího a vnitřního prostředí působícího na manažera v souvislosti s etikou*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, katedra řízení, 2002, 93 s., vedoucí diplomové práce RŮŽENA KRNINSKÁ.

VOHLÍDALOVÁ, RENATA: *Náročná životní situace a výchovně-vzdělávací proces*, Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, katedra pedagogiky, 2005, 51 s., vedoucí závěrečné práce MARIE HANUŠOVÁ.

WILSON, EDWARD O.: *O lidské přirozenosti*, z anglického originálu *On human Nature*, Harvard University Press, přeložili Eduard Bakalář a Zdeněk Urban, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, 247 s., ISBN 80-7106-076-3.

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).

7. Přílohy

Dotazník předkládaný zájemcům o dobrovolnictví (I)

Dotazník předkládaný dobrovolníkům (II)

Smlouva o výkonu dobrovolnické služby

Smlouva o podmínkách výkonu dobrovolnické služby

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)

Vážená slečno/paní, vážený pane,

pokud Vás zaujala možnost pomáhat jako dobrovolník, chtěli bychom Vás požádat o zodpovězení několika následujících otázek. Vyplnění tohoto dotazníku Vás k ničemu nezavazuje. Získané údaje budou použity k vytvoření databáze zájemců o dobrovolnou činnost a budou sloužit pouze pro naši vnitřní potřebu.

Daniela Jeníčková, koordinátorka projektu „Dobrovolnictví – základní ctnost občanské společnosti“

SAOP – Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených

Hurbanova 1285

142 00 Praha 4

1. Uveďte prosím své jméno

2. Uveďte prosím své bydliště:

ulice

město a PSČ

3. Uveďte prosím na sebe kontakt:

telefon e-mail

4. Uveďte prosím svůj věk

5. Jaká je Vaše současná pozice? (správnou odpověď prosím zakřížkujte)

navštěvuji učiliště

jsem zaměstnaný/-á

navštěvuji střední školu

jsem nezaměstnaný/-á

navštěvuji vyšší odbornou školu

jsem v domácnosti

navštěvuji vysokou školu

jiná, uveďte prosím

6. Pokud jste zaměstnan/-a, jaká je Vaše profese?

dělnická

pomocná

ekonomická

administrativní

řemeslná

podnikám

technická

jiná odpověď

7. Jaké je Vaše vzdělání? (zakřížkujte prosím nejvyšší ukončenou úroveň)

základní

střední odborné vzdělání

vyučení

vyšší odborné vzdělání

střední všeobecné vzdělání

vysokoškolské vzdělání

8. Pracoval/-a jste už někdy jako dobrovolník?

π ano

π ne

9. Pokud ano, čím jste se zabýval/-a? (lze zaškrtnout více možností)

π ekologie

π kultura

π sociálně zdravotní oblast

π jiné, uveďte prosím

10. Proč chcete pracovat jako dobrovolník? (lze zaškrtnout více možností)

π chci mít co na práci

π chci pomáhat potřebným lidem

π chci se setkávat s lidmi

π chci si rozšířit svou kvalifikaci

π chci rozvinout své dovednosti

π chci zvýšit své šance na přijetí na VŠ

π chci takto splnit povinnou školní praxi

π chci splatit dluh, který vůči lidem cítím

π jiné, uveďte prosím

11. Jakému typu dobrovolnické činnosti byste dával/-a přednost? (lze zaškrtnout více možností)

π práce se zdravotně postiženými dětmi

π administrativní a organizační činnost

π práce na ekologických projektech

π manuální činnost

π získávání finančních zdrojů

π jiné, uveďte prosím

Souhlasím s tím, že SAOP – Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených použije výše uvedené informace jen pro svou vnitřní potřebu a pro potřebu statistických výstupů.

Datum: Podpis zájemce o dobrovolnictví

Děkujeme Vám za Vaš zájem a za čas, který jste tomuto dotazníku věnovali.

Vážený respondente, vážená respondentko,

dovoluji si Vám předložit dotazník týkající se Vaší dobrovolnické činnosti pro Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených SAOP. Veškerá získaná data budou zpracovávána anonymně a budou využita výlučně pro potřeby bakalářské práce. Celkové závěry budou poskytnuty SAOPu za účelem zlepšení jeho práce. U každé otázky zakřížkujte prosím vhodnou alternativu nebo odpověď vypište na vyznačené místo. U otázek, kde vybíráte z několika možných odpovědí, **je vždy možné zvolit více variant**. Za zodpovězení předem děkuji.

Renata Vohlídalová
Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

1. Proč jste se začal(-a) věnovat dobrovolnické činnosti?

- π chtěl(-a) jsem mít co na práci
- π chtěl(-a) jsem se setkávat s lidmi
- π chtěl(-a) jsem rozvinout své dovednosti
- π chtěl(-a) jsem splnit povinnou školní praxi
- π chtěl(-a) jsem splatit dluh, který vůči lidem cítím
- π jiné, uveďte prosím
- π chtěl(-a) jsem pomáhat potřebným lidem
- π chtěl(-a) si rozšířit svou kvalifikaci
- π chtěl(-a) zvýšit své šance na přijetí na VŠ

2. Co Vám dobrovolnická činnost skutečně přinesla?

- π radost z toho, že jsem někomu prospěšný(-á)
- π potvrzení o splnění školní praxe
- π přátelský vztah s klientem/klientkou
- π příjemné trávení volného času
- π pocit vnitřního obohacení, seberealizace
- π výhodu pro přijímací zkoušky na VŠ
- π jiné, uveďte prosím
- π seznámení se zajímavými lidmi
- π větší sebevědomí
- π společenské uznání
- π ocenění od koordinátorky
- π nové znalosti a zkušenosti

3. Co naopak hodnotíte na své dobrovolnické činnosti jako negativní?

- π velké časové vytížení
- π nedostatek uznání v mém okolí
- π nedostatečné společenské uznání
- π velká odpovědnost
- π jiné, uveďte prosím
- π velká fyzická nebo psychická náročnost
- π špatný vztah s dítětem, které jsem měl(-a) na starosti
- π špatný vztah s rodiči dítěte
- π málo podnětná a nezajímavá činnost

4. Jaké změny v organizování dobrovolnické činnosti by podle Vás byly prospěšné?

- π zavedení pravidelných supervizí
- π častější setkávání dobrovolníků
- π alespoň symbolické ocenění ze strany SAOPu
- π jiné, uveďte prosím
- π lepší kontakt s koordinátorkou
- π pomoc v komunikaci s rodiči dítěte

.....
.....
5. Pokud již dobrovolnickou činnost nevykonáváte, jaké byly důvody, které Vás vedly k jejímu ukončení?

- π nedostatek volného času
- π velká fyzická nebo psychická náročnost
- π nedostatek uznání v mém okolí
- π špatný vztah s dítětem, které jsem měl(-a) na starosti
- π nedostatečné společenské uznání
- π špatný vztah s rodiči dítěte
- π velká odpovědnost
- π málo podnětná a nezajímavá činnost
- π nevyhovující organizace činnosti ze strany SAOPu
- π jiné, uveďte prosím

.....
.....
.....
6. Jak dlouho již dobrovolnickou činnost vykonáváte nebo jak dlouho jste ji vykonával(-a) v minulosti?

- π pro SAOP
- π celkem (v případě, že jste již vykonával(-a) dobrovolnickou službu jinde)

7. Odhadněte prosím, kolik hodin celkem jste odpracoval(-a) jako dobrovolník pro SAOP:

..... hodin

8. Jaká byla Vaše pozice, když jste vykonával(-a) dobrovolnickou službu v rámci SAOPu?

- π navštěvoval(-a) jsem učiliště
- π byl(-a) jsem zaměstnaný/-á
- π navštěvoval(-a) jsem střední školu
- π byl(-a) jsem nezaměstnaný/-á
- π navštěvoval(-a) jsem vyšší odbornou školu
- π byl(-a) jsem v domácnosti
- π navštěvoval(-a) jsem vysokou školu
- π jiné, uveďte prosím

.....
.....

9. Pokud byste měli sestavit svůj žebříček hodnot, které pojmy by se v něm objevily na prvních místech? Zaškrtněte prosím **nejvýše tři hodnoty**.

π rodina

π moudrost

π štěstí

π hmotné zabezpečení

π vnitřní harmonie

π sebeúcta

π krása

π přátelství

π láska

π prospěšný život

π blaho národa

π zábava

π vzrušující život

π svoboda

π společenské uznání

π zdraví

10. Uveďte prosím svůj věk

11. Jste: π muž

π žena

Děkuji za spolupráci.

- 1.7. Tato smlouva je uzavírána na dobu - neurčitou.
- určitou do dne

II.

- 2.1. Dobrovolnickou službou je činnost, při které dobrovolník poskytuje pomoc zdravotně postiženým, seniorům, pomoc při péči o děti, mládež a rodiny (dále jen příjemci pomoci) v jejich volném čase, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro příjemce pomoci, jakož i další pomoc vymezenou v ust. § 2 odst. 1) zákona o dobrovolnické službě.
- 2.2. Za výkon dobrovolnické služby nenáleží dobrovolníkovi odměna. Dobrovolník má nárok na náhradu nákladů vzniklých mu v přímé souvislosti s výkonem dobrovolnické činnosti za předpokladu, že jejich vynaložení předem schválí *koordinátor SAOP*.
- 2.3. Dobrovolník se při výkonu jeho činnosti bude seznamovat i s důvěrnými informacemi ryze osobnostní povahy. Dobrovolník je proto povinen počínat si tak, aby nezasahoval do práv a právem chráněných zájmů příjemců pomoci.
- 2.4. Dobrovolník je proto povinen zejména :
- a) zachovávat mlčenlivost o osobních údajích, údajích o zdravotním stavu a majetkových poměrech příjemců pomoci;
 - b) zachovávat mlčenlivost o osobních poměrech, účasti a činnosti jiných dobrovolníků v dobrovolnické činnosti;
 - c) zachovávat mlčenlivost o obsahu svěřených nebo poskytnutých dokumentů vztahujících se k činnosti SAOP, jakož i k činnosti organizací se SAOP spolupracujících, a chránit tyto dokumenty před zneužitím.
- 2.5. Povinnost zachovávat mlčenlivost dle čl. 2.2. nezaniká ukončením smlouvy o výkonu dobrovolnické činnosti, ani ukončením výkonu dobrovolnické činnosti. Porušení této povinnosti může založit odpovědnost dobrovolníka podle zákoníku práce, občanského zákoníku, popřípadě i trestního zákoníku.
- 2.6. Dobrovolník je rovněž povinen zdržet se poskytování jakýchkoliv informací uvedených v čl. 2.2. sdělovacím prostředkům s výjimkou obecných informací o cílech činnosti SAOP, a rovněž zdržet se využívání těchto informací v publikační činnosti (přednášky, seminární a diplomové práce) jinak, než jako statistických údajů (bez uvedení osobních dat, údajů identifikujících SAOP nebo spolupracující organizace a podobně). V případě pochybností zaujímá stanovisko a uděluje případný písemný souhlas předsedkyně výboru SAOP.
- 2.7. Ustanoveními tohoto článku není dotčena oznamovací povinnost dobrovolníka o přípravě nebo spáchání trestného činu.

III.

- 3.1. Dobrovolník je povinen účastnit se stanovených akcí, které jsou přípravou a průpravou k výkonu dobrovolnické činnosti, a to zejména úvodního seznamovacího setkání, základního školení požární ochrany a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, školení pedagogicko-psychologického minima, úvodu do základů poskytování první pomoci.
- 3.2. O skutečnosti překážky na straně dobrovolníka zabraňující mu ve výkonu dobrovolnické služby v konkrétním termínu je povinen dobrovolník informovat SAOP co nejdříve, aby bylo ještě možné zajistit za něj náhradu.
- 3.3. Ve vztahu s dobrovolníkem zastupuje SAOP *koordinátor* -, který je dobrovolníkovi určen při podpisu smlouvy o výkonu dobrovolnické služby. Koordinátor seznamuje dobrovolníka s pořádanými akcemi, zadává mu úkoly, stanoví jejich rozsah, termín ukončení, a přebírá od dobrovolníka zprávy o jeho činnosti.
- 3.4. Dobrovolník je povinen neprodleně ohlásit SAOPu změnu údajů týkajících se jeho bydliště, čísla telefonu a podobně.

IV.

- 4.1. Každá ze smluvních stran je oprávněna tuto smlouvu vypovědět v jednoměsíční výpovědní lhůtě počítané ode dne doručení výpovědi druhé smluvní straně. SAOP je oprávněno tuto smlouvu okamžitě zrušit v případě závažného porušení povinností dobrovolníka z této smlouvy pro něj vyplývajících.
- 4.2. Dobrovolník se zavazuje, že v případě předčasného ukončení dobrovolnické služby z jiných než zřetele hodných důvodů vrátí vysílající organizaci poměrnou část vynaložených výdajů.
- 4.3. Tato smlouva je sepsána a podepsána ve dvou vyhotoveních po jednom pro dobrovolníka a jednom pro SAOP.

.....
Za SAOP
Ing. Mgr. Sevila Kačenová

.....
Dobrovolník

S M L O U V A

o podmínkách výkonu dobrovolnické služby

uzavřená ve smyslu § 8 zákona č. 198/2002 Sb. v Praze dne

Vysílající organizace : **Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených -
- SAOP** IČ 00 56 45 59
se sídlem Hurbanova 1285, 142 00 Praha 4 - Krč
tel., fax : 241 470 291, e-mail : dic.saop@volny.cz
zastoupené Ing. Mgr. Sevilou Kačenovou, předsedkyní výboru
(dále jen SAOP)

Přijímající organizace : **A** IČ
se sídlem
tel., fax :, e-mail :
zastoupené,
(dále jen PO)

I.

1. Vysílající organizace a její program
SAOP je občanským sdružením, které na základě akreditace udělené rozhodnutím Ministerstva vnitra ČR č. j. PO-508-4/2003 ze dne 26. 6. 2003 vybírá, eviduje a připravuje dobrovolníky pro výkon dobrovolnické činnosti v programu, jehož cílem je řešení problému dětí a mládeže se speciálními potřebami a jejich rodin a problém zapojení těchto komunit a jednotlivců do společnosti.
2. Přijímající organizace
PO je subjektem, jemuž je adresována činnost osob vykonávajících dobrovolnickou službu organizovaná a zajišťovaná v rámci programu uvedeného v bodě I. 1. ze strany SAOP.
3. Předmět a místo výkonu dobrovolnické služby
Dobrovolnická služba bude u PO dobrovolníky vykonávána v oblasti (naoddělení), na adrese
4. Doba výkonu dobrovolnické služby
Dobrovolnická služba bude dobrovolníky vykonávána v počtu osobtýdně/ měsíčně, v době od do hodin.
5. Ubytování a stravování
Vysílající ani přijímající organizace s ohledem na obsah bodu I. 4. a s ohledem na skutečnost, že dobrovolníci vykonávají dobrovolnickou službu v místě jejich aktuálního dlouhodobého (trvalého) pobytu, nezajišťují pro dobrovolníky ubytování

ani stravování po dobu výkonu dobrovolnické činnosti u PO. PO však může dobrovolníkům na vlastní účet umožňovat stravování za stejných podmínek, jako jejím zaměstnancům v pracovním poměru.

6. Pracovní prostředky, osobní ochranné pracovní prostředky
Pro řádný výkon činnosti dobrovolníků zajišťuje PO pro dobrovolníky :
 - a) pracovní prostředky :
 - b) osobní ochranné pracovní prostředky :

7. Kontrola a hodnocení dobrovolnické služby
SAOP jako vysílající organizace je oprávněna ověřovat průběh dobrovolnické služby ve vztahu k dodržování účelu a obsahu této smlouvy, a to zejména namátkovou kontrolou v místě výkonu dobrovolnické činnosti,

.....

Za účelem hodnocení činnosti dobrovolníků vysílající organizací zavazuje se PO sdělovat SAOPu :

 - a) v případě krátkodobé dobrovolnické činnosti konkrétního dobrovolníka ústně její hodnotící stanovisko k jeho činnosti;
 - b) v případě dlouhodobé dobrovolnické činnosti konkrétního dobrovolníka stručné písemné hodnotící stanovisko k jeho činnosti.

II.

1. PO je povinna informovat SAOP o rizicích vzniklých v průběhu výkonu dobrovolnické služby, která mohou ohrozit zdraví nebo život dobrovolníka; PO je současně povinna v případě vzniku rizika přijmout neprodleně opatření, která toto riziko vyloučí, a v případě neodstranitelných rizik co nejdříve omezí.
2. SAOP prohlašuje, že všichni dobrovolníci dosáhli věku 18 let, resp. v případě osoby byl udělen písemný souhlas jeho zákonného zástupce zákonem předepsaným způsobem (§ 7 odst. 4) zákona o dobrovolnické službě).
3. SAOP prohlašuje, že před vysláním dobrovolníků k výkonu dobrovolnické služby do PO uzavře pojistnou smlouvu kryjící odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví, kterou dobrovolník při výkonu dobrovolnické služby sám způsobí, nebo která mu při výkonu dobrovolnické služby bude způsobena.
4. PO prohlašuje, že předmětem její činnosti není podnikání a že činností dobrovolníků při výkonu dobrovolnické služby nebude nahrazována činnost vykonávaná jinak u PO osobami v pracovněprávním vztahu, služebním nebo členském poměru, anebo činnost zajišťovaná pro PO jinými osobami v rámci jejich podnikání. Toto ustanovení je

podstatnou náležitostí této smlouvy, a případný rozpor faktického stavu se stavem v tomto článku uvedeným působí absolutní neplatnost této smlouvy.

5. SAOP prohlašuje, že dobrovolníci před vysláním do PO absolvují přípravu, průpravu a školení, která jim umožní řádný výkon dobrovolnické služby v PO. PO je však povinna seznámit dobrovolníky s případnými speciálními bezpečnostními předpisy, s organizací a chodem PO s cílem poskytnutí potřebných informací pro řádný výkon dobrovolnické služby.

III.

1. Kontaktní osobou SAOP je
Kontaktní osobou PO je
2. Tato smlouva je uzavřena na dobu - neurčitou
- určitou do dne
Smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou lze vypovědět s dodržáním dvouměsíční výpovědní lhůty počítané od prvního dne měsíce následujícího po doručení výpovědi příslušné smluvní straně.
3. Tato smlouva je sepsána a podepsána ve dvou vyhotoveních po jednom pro každou smluvní stranu.

V Praze dne

.....
Za SAOP
Ing. Mgr. Sevila Kačenová

.....
Za PO

198/2002 Sb.
ZÁKON
ze dne 24. dubna 2002
o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů
(zákon o dobrovolnické službě)

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ
DOBROVOLNICKÁ SLUŽBA

§ 1 Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona a vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu.

(2) Tento zákon se nevztahuje na

1. činnosti upravené zvláštními právními předpisy, i když tyto činnosti splňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem,
2. činnosti, které nespĺňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem, i když jsou vykonávány dobrovolníky.

Vymezení pojmů

§ 2

(1) Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje

1. pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,
2. pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo

pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

(2) Za dobrovolnickou službu uvedenou v odstavci 1 se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů, anebo je-li vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.

(3) Dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce, dlouhodobá.

§ 3 (1) Dobrovolníkem může být fyzická osoba

1. starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,
2. starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.

(2) Dobrovolník vykonává dobrovolnickou službu na základě smlouvy¹⁾ uzavřené s vysílající organizací; v případě dlouhodobé dobrovolnické služby nebo v případě krátkodobé dobrovolnické služby, k jejímuž výkonu je dobrovolník vyslán do zahraničí, musí být tato smlouva písemná.

(3) Je-li fyzická osoba v pracovněprávním vztahu, služebním poměru, členském poměru nebo je-li žákem nebo studentem, vykonává jako dobrovolník dobrovolnickou službu mimo svůj pracovněprávní vztah, služební poměr, členský poměr, školní vzdělávání nebo studium.

(4) Výkon vojenské činné služby nebo civilní služby je překážkou výkonu dobrovolnické služby.

1) Občanský zákoník.

§ 4

(1) Vysílající organizací podle tohoto zákona je právnická osoba se sídlem v České republice, která dobrovolníky vybírá, eviduje, připravuje pro výkon dobrovolnické služby a uzavírá s nimi smlouvy o výkonu dobrovolnické služby za podmínky, že má udělenou akreditaci (§ 6).

(2) Přijímající organizací podle tohoto zákona je osoba, pro jejíž potřebu je dobrovolnická služba vykonávána, způsobilá uzavřít smlouvu s vysílající organizací a schopná dostát závazkům z této smlouvy.

(3) Vysílající organizace může vedle smluv uzavíraných s přijímajícími organizacemi uzavřít smlouvy i s dobrovolníky o výkonu dobrovolnické služby v její prospěch. Podmínkou je, že předmětem těchto smluv uzavíraných s přijímajícími organizacemi a s dobrovolníky je též druh dobrovolnické služby a že dobrovolník není členem vysílající organizace ani k ní nemá jiný právní vztah. V těchto případech pro vztah mezi dobrovolníkem a organizací, v jejíž prospěch dobrovolník dobrovolnickou službu vykonává, platí přiměřeně ustanovení o právech a povinnostech vysílající i přijímající organizace a ustanovení o právech a povinnostech dobrovolníka.

Smlouvy

§ 5

(1) Pro výkon krátkodobé dobrovolnické služby, nejde-li o dobrovolnickou službu, k jejímuž výkonu je dobrovolník vyslán do zahraničí, musí být mezi dobrovolníkem a vysílající organizací sjednáno alespoň místo, předmět a doba výkonu dobrovolnické služby, a podle povahy dobrovolnické služby též poskytnutí pracovních prostředků a ochranných pracovních prostředků dobrovolníkovi, popřípadě předložení výpisu z evidence Rejstříku trestů ne staršího než 3 měsíce a potvrzení o zdravotním stavu dobrovolníka ne starší než 3 měsíce [odstavec 2 písm. b) bod 3].

(2) Smlouva mezi dobrovolníkem a vysílající organizací o výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby nebo krátkodobé dobrovolnické služby, k jejímuž výkonu je dobrovolník vyslán do zahraničí, musí vždy obsahovat

1. jméno, příjmení, rodné číslo nebo, není-li přiděleno, datum narození, místo trvalého pobytu dobrovolníka a název a sídlo vysílající organizace,
2. ujednání

o účasti na předvstupní přípravě organizované vysílající organizací; součástí předvstupní přípravy musí být podle povahy dobrovolnické služby i informování dobrovolníka o možných rizicích spojených s výkonem dobrovolnické služby, která by mohla ohrozit život nebo zdraví dobrovolníka,

podle povahy dobrovolnické služby o předložení výpisu z evidence Rejstříku trestů ne staršího než 3 měsíce a o předložení písemného prohlášení, že v době sjednání smlouvy není proti dobrovolníkovi vedeno trestní řízení,

podle povahy dobrovolnické služby o předložení potvrzení o zdravotním stavu dobrovolníka ne starší než 3 měsíce, ve kterém registrující lékař na základě posouzení zdravotního stavu dobrovolníka vymezení činnosti, které s ohledem na svůj zdravotní stav není dobrovolník schopen vykonávat,

podle povahy dobrovolnické služby o předložení potvrzení o seznámení dobrovolníka s prevencí infekčních nemocí včetně antimalarické prevence (profylaxe), vyžadují-li to podmínky území, ve kterém má dobrovolník působit, jako podmínkách pro účast v dobrovolnické službě,

místo, předmět a dobu výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby,

1. způsob stravování a ubytování dobrovolníka,
2. závazek dobrovolníka vrátit poměrnou část výdajů vynaložených vysílající organizací, pokud předčasně ukončí výkon dobrovolnické služby z jiných než zřetele hodných důvodů,
3. podle povahy dobrovolnické služby ujednání o náhradách výdajů spojených s nezbytnou přípravou na účast dobrovolníka v určitém programu nebo projektu dobrovolnické služby, o náhradě nákladů spojených s cestou na místo působení v zahraničí a zpět, o kapesném ke krytí běžných výdajů na místě působení, o poskytnutí pracovních prostředků a osobních ochranných pracovních prostředků,
4. podle povahy dobrovolnické služby rozsah pracovní doby, doby odpočinku, podmínky pro udělení dovolené a důvody, za kterých lze výkon dobrovolnické služby předčasně ukončit.

(3) Smlouva mezi dobrovolníkem a vysílající organizací o výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby může obsahovat rovněž ujednání, že dobrovolník před vysláním k výkonu dobrovolnické služby podá přihlášku k účasti na důchodovém pojištění, splňuje-li podmínky podle zvláštního právního předpisu,²⁾ a závazek vysílající organizace platit za něho pojištění na důchodové pojištění stanovené alespoň z minimálního vyměřovacího základu,³⁾ je-li dlouhodobá dobrovolnická služba vykonávána alespoň v rozsahu překračujícím v průměru 20 hodin v kalendářním týdnu.

(4) Dobrovolníkovi za výkon dobrovolnické služby nenáleží odměna.

(5) Při sjednání rozsahu pracovní doby, doby odpočinku, podmínek pro udělení dovolené a pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci se použijí přiměřeně pracovní právní předpisy a při sjednání výše kapesného se použijí přiměřeně předpisy o cestovních náhradách.

1. § 6 odst. 1 písm. d) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
2. § 3 odst. 3, § 5b a 16 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Vysílající organizace

§ 6

(1) Vysílající organizaci uděluje akreditaci Ministerstvo vnitra (dále jen "ministerstvo"). Ministerstvo uděluje akreditaci na návrh akreditační komise složené po 1 zástupci Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva kultury, Ministerstva financí, Rady vlády pro nestátní neziskové organizace; akreditační komise je poradním orgánem ministerstva.

(2) Ministerstvo udělí akreditaci podle odstavce 1 organizaci, která je občanským sdružením, obecně prospěšnou společností, církví nebo náboženskou společností nebo církevní právnickou osobou církve nebo náboženské společnosti, pokud doloží, že je schopna s ohledem na kvalifikační složení svých orgánů, zaměstnanců nebo členů, konkrétní projekty nebo programy dobrovolnické služby a finanční způsobilost organizovat přípravu a provádění dobrovolnické služby a plnit další povinnosti vyplývající z tohoto zákona. Akreditace se uděluje na dobu 3 let.

(3) Ministerstvo vede seznam vysílajících organizací, kterým udělilo akreditaci. Tento seznam je veřejným seznamem přístupným elektronicky. Jeho součástí je i vymezení jednotlivých druhů dobrovolnické služby a jejich zaměření, jejichž organizování a zajišťování vysílající organizace provádí.

§ 7

(1) Vysílající organizace je povinna uzavřít před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby pojistnou smlouvu kryjící odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví, kterou dobrovolník při výkonu dobrovolnické služby způsobí sám nebo mu bude při výkonu dobrovolnické služby způsobena. Dobrovolník odpovídá pouze za škodu způsobenou úmyslně.

(2) Vysílající organizace před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby do zahraničí sjedná podle povahy dobrovolnické služby a podmínek státu, v němž má být dobrovolnická služba vykonávána, v tomto státě zdravotní pojištění dobrovolníka.

(3) Vysílající organizace odpovídá dobrovolníkovi za to, že vykonává-li dobrovolnickou službu mimo obec svého trvalého pobytu, bude podle povahy dobrovolnické služby řádně a ve zdravotně nezávadném prostředí ubytován a že dobrovolnickou službu bude v závislosti na její povaze vykonávat v podmínkách neohrožujících jeho život nebo zdraví.

(4) Vysílající organizace smí uzavřít smlouvu podle § 5 s dobrovolníkem, který v době, v níž má být smlouva uzavřena, nedosáhl věku 18 let, jen s písemným, úředně ověřeným souhlasem jeho zákonného zástupce nebo se souhlasem jeho zákonného zástupce zapsaným u vysílající organizace do protokolu; bez tohoto souhlasu je smlouva neplatná.

(5) S dobrovolníkem mladším 18 let nesmí být sjednán výkon takové dobrovolnické služby, která by byla nepřiměřená anatomickým, fyziologickým a psychickým zvláštnostem jeho věku nebo při níž by byl vystaven zvýšenému nebezpečí úrazu nebo jinému poškození zdraví; dobrovolník v tomto věku nesmí být vyslán k výkonu dobrovolnické služby do zahraničí.

(6) Vysílající organizace je povinna při výběru dobrovolníků, s nimiž uzavře smlouvu, a při sjednávání podmínek výkonu dobrovolnické služby uplatnit rovné zacházení, s výjimkou případu, kdy to povaha dobrovolnické služby neumožňuje.

§ 8

(1) Vysílající organizace uzavře před vysláním dobrovolníka na místo jeho působení písemnou smlouvu s přijímající organizací, v níž s ohledem na povahu určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby navzájem dohodnutého s přijímající organizací, sjedná zejména podmínky výkonu dobrovolnické služby, předmět a dobu výkonu dobrovolnické služby, způsob ubytování a stravování dobrovolníků, jejich vybavení pracovními prostředky a osobními ochrannými pracovními prostředky, způsob ověřování průběhu dobrovolnické služby vysílající organizací za účelem kontroly dodržování smlouvy a hodnocení práce dobrovolníků. Součástí smlouvy mezi vysílající a přijímající organizací musí být rovněž ujednání o povinnosti přijímající organizace informovat vysílající organizaci o rizicích, která mohou ohrozit život nebo zdraví dobrovolníka, vzniklých v průběhu výkonu dobrovolnické služby, a přijmout neprodleně opatření, která tato rizika vyloučí, a v případě neodstranitelných rizik omezí.

(2) Vysílající organizace nesmí uzavřít smlouvu s přijímající organizací, jejímž předmětem činnosti je podnikání, anebo na výkon takové dobrovolnické služby, jejímž účelem by bylo nahradit činnosti vykonávané jinak u přijímající organizace osobami v pracovněprávním vztahu, služebním nebo členském poměru, anebo zajišťované pro přijímající organizaci jinými osobami v rámci jejich podnikání.

(3) Vysílající organizace jsou povinny vhodným způsobem zveřejňovat roční výroční zprávy o své činnosti nejpozději do 30. června následujícího kalendářního roku.

§ 9

(1) Pokud ministerstvo zjistí, že vysílající organizace, která má udělenou akreditaci, přestala splňovat podmínky stanovené tímto zákonem pro udělení akreditace (§ 6 odst. 2) nebo přes upozornění ze strany Ministerstva nadále neplní povinnosti stanovené tímto zákonem, akreditaci této organizace po projednání v akreditační komisi zruší; přitom dbá, aby tím nebylo dotčeno splnění závazků vyplývajících z uzavřených smluv.

(2) Zanikne-li vysílající organizace, s níž má dobrovolník uzavřenu smlouvu podle § 5, přecházejí práva a povinnosti z této smlouvy na jejího právního nástupce, a není-li ho, na stát; ministerstvo poté bez zbytečného odkladu smluvně převede tato práva a povinnosti na jinou vhodnou vysílající organizaci.

(3) Ministerstvo je oprávněno z vlastního nebo jiného podnětu ověřovat, zda vysílající organizace plní podmínky stanovené tímto zákonem; postupuje přitom podle zákona o státní kontrole.

§ 10

Využívání dobrovolnické služby státem a územními samosprávnými celky

Státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků mohou využívat dobrovolnickou službu v mezích své zákonné působnosti k účelům stanoveným v § 2; v tomto případě mají postavení přijímající organizace podle tohoto zákona. Mohou rovněž, zejména při organizování dobrovolnické služby do zahraničí, bezúplatně zprostředkovat uzavření smlouvy mezi vysílající organizací se sídlem v České republice a přijímající organizací.

§ 11

Dotace

(1) Ministerstvo může poskytnout vysílajícím organizacím dotaci ke krytí

1. pojistného placeného na základě pojistné smlouvy uzavřené vysílající organizací podle § 7 odst. 1,
2. části výdajů spojených s evidencí dobrovolníků, s jejich přípravou pro výkon dobrovolnické služby a se zajišťováním výkonu dobrovolnické služby,

pojistného na důchodové pojištění placeného podle § 5 odst. 3 za dobrovolníka, a to ve výši pojistného stanoveného z minimálního vyměřovacího základu,³⁾ pokud je dlouhodobá dobrovolnická služba vykonávána alespoň v rozsahu překračujícím v průměru 20 hodin v kalendářním týdnu.

(2) Dotace podle odstavce 1 je v průběhu kalendářního roku vysílajícím organizacím poskytována zálohově, a po skončení kalendářního roku ji vysílající organizace zúčtují podle skutečně vynaložených výdajů, počtu skutečně vyslaných dobrovolníků k výkonu dobrovolnické služby a skutečně zaplaceného pojistného na důchodové pojištění ve výši podle odstavce 1 písm. c). Vysílající organizace sdělí ministerstvu na základě jeho výzvy údaje potřebné pro výpočet výše dotace a zálohy na ni.

(3) Dotace podle odstavce 1 se za příslušný kalendářní rok neposkytne vysílající organizaci, pokud sjedná nebo obdrží úplaty nebo jinou penězi ocenitelnou výhodu od přijímající organizace.

1. § 3 odst. 3, § 5b a 16 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o veřejném zdravotním pojištění

§ 12

V § 7 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 242/1997 Sb., zákona č. 127/1998 Sb. a zákona č. 155/2000 Sb., se tečka za písmenem m) nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno n), které zní: "n) osoby vykonávající dlouhodobou dobrovolnickou službu na základě smlouvy s vysílající organizací, které byla udělena akreditace Ministerstvem vnitra, v rozsahu překračujícím v průměru alespoň 20 hodin v kalendářním týdnu, pokud není dobrovolník plátcem pojistného podle § 5 nebo za něj není plátcem pojistného stát podle předchozích písmen a) až m).".

ČÁST TŘETÍ

Změna zákona o důchodovém pojištění

§ 13

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 289/1997 Sb., zákona č. 224/1999 Sb., zákona č. 18/2000 Sb., zákona č. 118/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 166/2001 Sb., zákona č. 188/2001 Sb. a zákona č. 353/2001 Sb., se mění takto:

V § 6 odst. 1 se tečka za písmenem c) nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno d), které včetně poznámky pod čarou č. 6a) zní: "d) výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací podle zvláštního právního předpisu; 6a) za dobu přede dnem podání přihlášky je účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu dvou let bezprostředně před tímto dnem.

6a) Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).".

V § 6 odst. 2 se věta první nahrazuje touto větou: "Pojištění jsou účastny též ostatní osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na pojištění".

V § 107 se odstavec 4 zrušuje.

ČÁST ČTVRTÁ

Změna zákona o zaměstnanosti

§ 14

V § 13 odst. 2 zákona č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 578/1991 Sb. a zákona č. 160/1995 Sb., se tečka na konci písmene g) nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno h), které zní: "h) výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby v rozsahu překračujícím v průměru alespoň 20 hodin v kalendářním týdnu na základě smlouvy dobrovolníka s vysílající organizací, které byla udělena akreditace Ministerstvem vnitra".

ČÁST PÁTÁ

Změna zákona o daních z příjmů

§ 15

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 35/1993 Sb., zákona č. 96/1993 Sb., zákona č. 157/1993 Sb., zákona č. 196/1993 Sb., zákona č. 323/1993 Sb., zákona č. 42/1994 Sb., zákona č. 85/1994 Sb., zákona č. 114/1994 Sb., zákona č. 259/1994 Sb., zákona č. 32/1995 Sb., zákona č. 87/1995 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 149/1995 Sb., zákona č. 248/1995 Sb., zákona č. 316/1996 Sb., zákona č. 18/1997 Sb., zákona č. 151/1997 Sb., zákona č. 209/1997 Sb., zákona č. 210/1997 Sb., zákona č. 227/1997 Sb., zákona č. 111/1998 Sb., zákona č. 149/1998 Sb., zákona č. 168/1998 Sb., zákona č. 333/1998 Sb., zákona č. 63/1999 Sb., zákona č. 129/1999 Sb., zákona č. 144/1999 Sb., zákona č. 170/1999 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 3/2000 Sb., zákona č. 17/2000 Sb., zákona č. 27/2000 Sb., zákona č. 72/2000 Sb., zákona č. 100/2000 Sb., zákona č. 103/2000 Sb., zákona č. 121/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 241/2000 Sb., zákona č. 340/2000 Sb., zákona č. 492/2000 Sb., zákona č. 117/2001 Sb., zákona č. 120/2001 Sb., zákona č. 239/2001 Sb., zákona č. 453/2001 Sb., zákona č. 483/2001 Sb., zákona č. 50/2002 Sb., zákona č. 128/2002 Sb. a zákona č. 210/2002 Sb., se mění takto:

V § 4 odst. 1 se tečka za písmenem zi) nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno zj), které včetně poznámky pod čarou č. 4h) zní: "zj) plnění poskytované v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby podle zvláštního právního předpisu.4h)

4h) Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).".

V § 19 odst. 1 se tečka za písmenem zb) nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno zc), které zní: "zc) příjmy plynoucí v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby poskytované podle zvláštního právního předpisu.4h)".

ČÁST ŠESTÁ

Změna zákona o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí

§ 16

V § 20 odst. 15 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění zákona č. 117/2001 Sb., se za slovo "účely" vkládají slova ", bezúplatné nabytí majetku v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby poskytované podle zvláštního právního předpisu.13b)".

Poznámka pod čarou č. 13b) zní:

"13b) Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).".

Dosavadní poznámka pod čarou č. 13b) se označuje jako poznámka pod čarou č. 13c), a to včetně odkazu na poznámku pod čarou.

ČÁST SEDMÁ

ÚČINNOST

§ 17

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2003.

Klaus v. r.

Havel v. r.

v z. Rychetský v. r.